IVLII FIRMICI
MATERNI V. C.
DE ERRORE PRO-
FANARVM RELIGI-
ONVM.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

AD
CONSTANTIVM ET CON-
STANTEM AVGG.

IOAN. A VVOVVER recenſuit.

Ex Bibliopolio FROBENIANO.
ANNO M. DC. III.

IVLII FIRMICI MATERNI. V.C.

DE ERRORE PROFANARVM RELIGIONVM.

* * * * * *

quod in fabricatione hominis artifex 1
fecit, ut antea diximus, annuis perditorum commonitionibus ac communicationibus ſpecialiter retexenda ſunt, in teſtificationem ueritatis manifeſtis rationibus exemplorumque teſtimoniis diuinationem probabimus per diabolum eſſe inuentam & perfectam, ut per hoc ſpiritus maculata cogitatione, ſpe fluxæ felicitatis, peruerſa diſcretione perverteret miſeros homines perpetuis calamitatibus implicitos. * * * * Quatuor 2
Elementa eſſe principia creaturarum, nemo eſt qui dubitet [id eſt, ignem, aquam, aërem & terram.] Sed hæc Elementa diuerſa ſunt, uel in poteſtate

contraria. In errore ſunt itaque gentes, quæ cum elementis tribuant principatum, adhuc deputant ignem, quaſi ſummum Deum, quaſi cætera ex ipſo habeant ſubſtantiam calore: neſcientes, quòd omnia Elementa ex ipſa ſint ſua contrarietate coniuncta, & quòd & ipſa habeant fabricatorem Deum, qui ſingula ſuis locis ordinibusque conſtituens creauit, quòd aut mente, aut cogitatione colligimus, aut certè quòd oculis cernimus diuina uerbi ſui ſocietate compoſitum, æquata corporum moderatione in hóc toto. Ægypti incolæ aquarum beneficia percipientes, aquam colunt, aquis ſupplicant, aquas ſuperſtitioſa uotorum continuatione uenerantur. Sed in ſacris ſuis (quæ myſteria uocant) addunt tragica funera & funeſta calamitatis metuendæ certamina. Inceſtum cum ſorore adulteriumq; aiunt commiſſum, & hoc facinus ſeueris mariti adnimaduerſionibus uindicatum. Iſis ſoror eſt, Oſiris frater, Typhon maritus; is cum comperiſſet Iſidem uxorem

rem inceſtis fratris cupiditatibus eſſe corruptam, occidit Oſirim, artuatimq; lacerauit,& per omnes Nili fluminis ripas miſeri corporis palpitantia membra proiecit. Iſis repudiato Typhone, ut & fratrem ſepeliret & coniugem, adhibuit ſibi Nephthen ſororem ſociam,et Anubin uenatorem. Cui ideo caninum caput impoſitum eſt, quia lacerati corporis partes artificio canis ueſtigantis inuenit. Sic inuentum Oſirim Iſis tradidit ſepulturæ. Fuerant ſane hi apud Ægyptum reges pariter ac tyranni,ſed Oſiris iuſtus,præter illud,quod cum ſorore commiſit. Typhon furioſus impotens ac ſuperbus. Ideo ille colitur, iſte uitatur. Hæc eſt Iſiaci ſacri ſumma. In adytis habent idolum Oſiridis ſepultũ: hoc annuis luctibus plangunt, radunt capita, ut miſerandum caſum regis ſui turpitudine dehoneſtati defleant capitis, tundunt pectus, lacerant lacertos, ueterum uulnerum reſecant cicatrices, ut annuis luctibus in animis eorum funeſtæ ac miſerandæ necis exitium re-

naſcatur. Et cum hæc certis diebus fecerint, tunc fingunt ſe lacerati corporis reliquias reperire, & cum inuenerint, quaſi ſopitis luctibus, gaudent. O miſera & caduca mortalitas, ut regibus tuis per annos ſingulos funeſtas mittas inferias, neglecto Deo ſummo, qui omnia diuini artificii moderatione compoſuit, & ſpem tuam perdis & uitam. Nec oſtenſi tibi luminis ſplendore corrigeris, nec recuperatæ libertatis quæris inſignia, nec ſpem redditæ tibi ſalutis agnoſcis, nec ex pœnitentia præteritorum criminum indulgentiam poſtulas. Fruſtra tibi hanc aquam, quam colis, putas aliquando prodeſſe. Alia eſt aqua, qua renouati homines renaſcuntur. Hanc aquam, quam colis per annos ſingulos, uis alia decoctis uenarum meatibus ſiccat, aut certè funeſtus regis tui ſanguis commaculat. Illa, quam deſpicis, ignita uenerandi ſpiritus maieſtate decoratur: ut ex ipſa per ueteres conſcientiæ cicatrices credentibus hominibus ſalu-

taris

taris ſanitas irrigetur. Sed in his funeribus & luctibus, quæ uerè ſunt funera, quæ facta ſunt, quorũ extant hodie quoque reliquiæ (nam et ſepulchrum Oſiridis hodie in Ægypto eſt, et cremati corporis reliquiæ cernuntur) defenſores eorũ uolunt addere phyſicã rationem. Frugum ſemina Oſirim dicentes eſſe, Iſin terram, Typhonẽ calorem: Et quia maturatæ fruges calore, ad uitam hominis colliguntur, & à terræ conſortio ſeparantur, & rurſus appropinquante hyeme ſeminantur. Hanc uolunt eſſe mortem Oſiridis cum fruges reddunt. Inuentionem uerò cum fruges genitali terræ fomento conceptæ, noua rurſus cœperint procreatione generari. Pone hanc ueram eſſe ſacrorum iſtorum rationem, pone propter fruges uota reddi numinibus, quid addis inceſtum, quid adulterium, quid miſerandæ animaduerſionis exitium? Quid errantibus hominibus & ſimpliciter peccare cupientibus de ſacris tuis ma-

lum monſtras exemplum? phyſica ratio, quã dicis, alio genere celetur. Quid autem cælari oportuit, quod omnibus notum eſt? Cur plangitis fruges terræ, & creſcentia lugetis ſemina? Ad ſuſtentationem generis humani hæc omnia diuina ſummi Dei liberalitate donata ſunt. Agendæ ſunt ſummo Deo gratiæ propter hoc, nec eſt ſummi Dei lugenda largitio. Deflete potius quòd erratis, & quod errorem ueſtrum reſtauratis ſemper luctibus plangite. Nolite annuis ſacris quærere funus alienum; ueſtris potius funeribus parate ſolatia per annos ſingulos. O miſer homo, inueniſſe te neſcio quid gaudes, cum animam tuam ex iſtis ſacris per annos ſingulos perdas. Nihil illic inuenis niſi ſimulacrum, quod ipſe poſuiſti, niſi quòd iterum aut quæras aut lugeas. Quære potius ſpem ſalutis, quære exordium lucis, quære quod te ſummo Deo aut commendet aut reddat. Et cum ueram uiam ſalutis inueneris, gaude, & tunc erecta ſermonis libertate proclama, εὑρήκαμεν,

συγχαί-

συγχαίρομεν, cum ab his calamitatibus poſt pœnitentiam tuam ſummi Dei fueris indulgentia liberatus. Phryges, qui Peſsiuntē incolunt, circa Galli fluminis ripas terræ cæterorum elementorum tribuunt principatum, & hanc uolunt omnium eſſe matrem. Deinde ut & ipſi annuum ſibi ſacrorum ordinem facerent, mulieris diuitis ac reginæ ſuæ amorem, quæ faſtus amati adoleſcentis tyrannicè uoluit ulciſci, cum luctibus annuis conſecrarunt. Et ut ſatis iratæ mulieri facerent, aut ut pœnitenti ſolatium quærerent, quem paulò ante ſepelierant, reuixiſſe iactarunt, & cum mulieris animus ex impatientia nimii amoris arderet, mortuo adoleſcenti templa fecerunt. Tunc quòd irata mulier pro iniuria ſpretæ fecerat formæ, hoc ordinantes à ſe pati uoluere ſacerdotes. ſic annuis ſacris cum honore terræ iſtius funeris pompa componitur, & cum perſuadetur hominibus quòd colant terram, miſeri funeris uenerantur exitium. Hic quoque, ſacratiſsimi Imperatores,

ut error iſte cæletur, etiam hæc ſacra phyſica uolunt eſſe ratione compoſita. Amare terram uolunt fruges, amatum uero hoc ipſum uolunt eſſe, quòd ex frugibus naſcitur, pœnam autem, quam ſuſtinuit, hoc uolunt eſſe quod falce meſſor maturis frugibus facit. Mortem ipſius dicunt, quod ſemina collecta conduntur. Vitam rurſus, quod iacta ſemina annuis uicibus reconduntur. Velim nunc mihi inquirenti reſpondeant, cur hanc ſimplicitatem ſeminum ac frugum cum facinore, cum morte, cum faſtu, cum pœna, cum amore iunxerint? Ita ne non erat aliud, quod diceretur? Itane non erat, quod in agendis Deo ſummo pro frugibus gratiis faceret miſera mortalitas? Vt gratias pro renatis frugibus agas, ululas, ut gaudeas, plangis. Nec te, cum ueram rationem uideris, hoc aliquando feciſſe pœnituit, ſed hoc agis, ut annuis luctibus occupatus uitam ſemper fugias, mortem requiras. Dicant mihi, quid hoc frugibus profuit, ut fletus ſuos annuis

nuis ululatibus ſeminent in triſtitia, interfecti funeris calamitatibus ingemiſcant, quòd dicant phyſica ratione compoſitum, lugetis & plangitis, & luctus ueſtros alia ratione cœlatis. Nouit agricola, quando terram aratro dimoueat, quando ſulcis frumenta committat. Nouit quando maturatas ſolis ardoribus colligat ſegetes. Nouit, quando toſtas terat fruges. Hæc eſt phyſica ratio, hæc ſunt uera ſacrificia, quæ ab ſanæ mentis hominibus annuo labore complentur. Hanc ſimplicitatem diuinitas quærit, ut homines in colligendis fructibus ordinatis temporum legibus ſeruiant. Cur huic ordini miſeræ mortis figmenta quæſita ſunt? Cur celatur lachrymis, quod cælari non debuit? unde confiteantur neceſſe eſt, hæc ſacra non in honorem frugum, ſed in honorem eſſe compoſita mortis alienæ. Nam quod terram matrem eſſe omnium Deorum dicunt, qui huic elemento tribuunt primas partes, uerè Deorum ſuorum mater eſt, nec abnuimus

aut

aut recuſamus. Quia ab hac collectos Deos ſuós,aut lapideos faciunt ſemper aut ligneos. Terram omnem circumfluunt maria, & rurſus incluſa Oceani ambientis circulo ſtringitur. Cœli etiã rotunda ſublimitate operitur, perflatur uentis, aſpergitur pluuiis, & timorem ſuum aſsidui motus tremoribus confitetur. Quid uos maneat,qui hæc colitis conſiderate, cum Dii ueſtri infirmitatem ſuam uobis quotidianis profeſsionibus prodant. Aſsyrii & pars Afrorum aërem ducatum habere elementorum uolunt, & hunc imaginata figuratione uenerantur. Nam hunc eundem, nomine Iunonis uel Veneris uirginis, ſi tamen Veneri placuit aliquando uirginitas, conſecrarunt. Iunonem ſane, ne & huic deeſſet incœſtus, Iouis uolunt ex ſorore coniugem factam. Effœminarunt ſane hoc elementum, neſcio qua ueneratione commoti. Num quia aër interiectus eſt inter mare & cœlum, effœminatis eum ſacerdotum uocibus proſequuntur? Dic mihi hoccine eſt,

quod

quod in uiro fœminam quærunt, cui aliter ſeruire ſacerdotum ſuorum chorus non poteſt, niſi effœminent uultum, cutem poliant, & uirilem ſexum ornatu muliebri dedecorent. Videre eſt in ipſis templis cum publico gemitu miſeranda ludibria, uiros muliebria pati, & hanc impuri & impudici corporis labem, glorioſa oſtentatione detegere. Publicant facinora ſua, & contaminati corporis uitium cum maxima delectationis macula confitentur. Exornant muliebriter nutritos crines, & delicatis amicti ueſtibus uix caput laſſa ceruice ſuſtentant. Deinde, cum ſic ſe alienos à uiris fecerint, adimpleti tibiarum cantu, uocant Deam ſuam, ut nefario repleti ſpiritu uanis hominibus, quaſi futura prædicant. Quod hoc monſtrũ eſt, quoduè prodigium? Negant ſe uiros eſſe, & ſunt; Mulieres ſe uolunt credi, ſed aliud qualiſcunque qualitas corporis confitetur. Conſiderandum eſt etiam, quale ſit numen, quod ſic impuri corporis delectatur hoſpitio, quod impudicis ad-

hæret

hæret membris, quod polluta corpo-
ris contaminatione placatur. Erubeſ-
cite ô miſeri ſupinitatem, aliter uos
Deus fecit. Cum cohors ueſtra ad tri-
bunal iudicantis Dei acceſſerit, nihil
uobiſcum afferetis, quod Deus, qui uos
fecit, agnoſcat. Abiicite hunc tan-
tæ calamitatis errorem, & ſtudia pro-
fanæ mentis aliquando deſerite. No-
lite corpus, quod Deus fecit, ſcelera-
ta Diaboli lege damnare, calamitati-
bus ueſtris, dum adhuc tempus pati-
tur, ſubuenite. Miſericordia Dei di-
Mat. 18. ues eſt, libenter ignoſcit. Relictis no-
Luc. 15. naginta nouem ouibus amiſſam quæ-
rit unam. Et reuerſo pater prodigo
Ibid. filio ueſtem reddit, & parat cœnam.
Nulla uos deſperare faciat criminum
multitudo: Deus ſummus per filium
ſuum Ieſum Chriſtum Dominum no-
ſtrum uolentes liberat, & pœnitentibus
libenter ignoſcit, nec multa exigit ut
ignoſcat. Fide tantum et pœnitentia po-
teſtis redimere, quicquid ſceleratis Dia-
boli

boli perſuaſionibus perdidiſtis. Perſæ et & Magi omnes, qui Perſiæ regionis inincolunt fines, ignẽ præferunt, & omnibus elementis putant debere præponi. Hi itaq; Iouem in duas diuidunt poteſtates, naturã eius ad utriuſq; ſexus tranſferentes, & uiri & fœminæ ſimulacra, ignis ſubſtantiam deputantes, & mulierem quidem triformi uultu conſtituunt, monſtroſis eam ſerpentibus illigantes. Quod ideo faciunt, ne ab autore ſuo Diabolo aliqua ratione diſſentiant: ſed ut Dea ſua ſerpentibus polluta, maculoſis Diaboli inſignibus adornetur. Virum uero abactorem boum colentes, ſacra eius ad ignis transferunt poteſtatem. Sicut Propheta eius nobis tradidit, dicens: *Μικτέβω μυςέκυ· ὁ κλοπίης συώδετε πατρὸς ἀγαύου.* Hunc Mithram dicunt. Sacra uerò eius in ſpeluncis abditis tradunt, ut ſemper obſcuro tenebrarum ſqualore demerſi, gratiam ſplendidi ac ſereni luminis, non uideant. O cœca

numi-

numinis conſecratio. O nefariæ legis fugienda commenta. Deum eſſe credis, cuius de ſceleribus confiteris. Vos itaque, qui dicitis in his templis ritè ſacrificari non magorum ritu Perſico, cur hæc Perſarum ſacra laudatis? Scio hoc Romano nomine dignum putatis, ac Perſarum ſacris. At Perſarum legibus ſequatur.

* * * * ut armata clypeo, lorica, thorace, gladio & haſta conſecratur. * * * Tertia etiam pars eſt, qua in aſperis ſecretisq; ſyluarum agreſtiumq; ferarum ſortita imperium. Vltima pars tripartitæ iſtius diuiſionis æſtimat libidinum uias, quæ praua deſideria quæque præpoſteræ cupiditatis monſtrant illecebras. Ideò unam partem capiti aſsignant, ut hominis iram quodammodò denotare uideatur. Aliam in corde ſtatuunt, ut diuerſarum cogitationum uarietatem, quas multiplici intentione concipimus, in modum ſyluarum tenere uideatur. Tertia pars conſtituitur in iecore, unde libido naſcitur

&

& uoluptas. Illic enim genitalium ſeminum collecta fœcunditas naturalibus ſtimulis deſiderium cupiditatis exagitat. Quid ergo perficit iſta diuiſio, diligenter aſpicite, ut cernatis, quàm facilè commentum ratio ueritatis impugnet. Si diuiditur anima, & ſubſtantia eius diuerſo efficaciæ genere ſeparatur, diſſoluto ordine ſuo; incipit eſſe quod fuerat. Aliud enim mens eſt, aliud ira, aliud libido. Animam ergo ſeparatio iſta diſſoluit, & patitur maximam ex iſta partitione iacturam, nec integram ſui ſpeciem res iſta cuſtodit, quæ per tres contrarias ſeparatim diuiditur, & (ut uerum dicam) fit ex ipſa diuiſione mortalis. Etenim quod poteſt diuidi, corpus eſt. Quod autem corpus eſt, neceſſe eſt eſſe mortale. Ergo ſi anima diuiditur, corpus eſt. Si corpus eſt, neceſſe eſt ſit res mortalis. Egregia erroris iſtius, ac præclara comitantia. Maximum nobis beneficium ex iſta conſequentia confertur. Commentis iſtarum abſurditatum animas uolunt eſſe mortales. Sic

ſunt ſacratiſsimi Imperatores, elementa à perditis hominib. conſecrata. Sed adhuc ſuperſunt aliæ ſuperſtitiones, quarũ ſecreta pandenda ſunt Liberi & Liberæ, quæ omnia ſacris ſenſibus ueſtris ſpecialiter intimanda ſunt, ut & in iſtis profanis religionibus ſciatis mortes eſſe hominum conſecratas. Liber itaq; Iouis fuit filius regis ſcilicet Cretici. Hic cùm fuiſſet adultera matre progenitus, nutriebatur apud patrem ſtudioſius, quam decebat. Vxor Iouis, cui Iunoni fuit nomen, nouercalis animi furore commota, ad necem infantis omnifariam parabat inſidias. Proficiſcens peregrè pater, quia indignationes tacitas ſciebat uxoris, nequid ab irata muliere dolo fieret, idoneis (ſicut ſibi uidebatur) cuſtodibus tutelã credit filii. Tunc Iuno opportunum inſidiarum nacta tempus, & ex hoc fortius inflammata, quia proficiſcens pater, & ſolium regni puero tradiderat & ſceptrum, cuſtodes primum regalibus præmiis, muneribuſq; corrupit, deinde ſatellites ſuos, qui Tytanes uo-

cabantur, in interioribus regiæ locat partibus, & crepundiis ac ſpeculo affabrè factò animos ita pueriles illexit, ut deſertis regiis ſedibus ad inſidiarum locum puerilis animi deſiderio duceretur. Illic interceptus trucidatur. Et ut nullum poſſet necis inueniri ueſtigiū, particulatim membra conſciſſa, ſatellitum ſibi diuidit turba. Tunc, ut huic facinori aliud facinus adderetur, quia uehementer tyranni crudelitas timebatur, decocta uariis generibus pueri membra, conſumunt, ut humani cadaueris, inauditis uſq; in illum diem epulis uefcerentur. Cor uiſum ſibi ſoror ſeruat, cui Mineruа fuit nomen, quia & ipſa ſceleris fuit particeps, & ut manifeſtum eſſet delationis indicium, & ut haberet unde furentis patris impetum mitigaret. Reuerſo Ioui filia ordinem facinoris exponit. Tunc pater funeſta calamitate cladis, & acerba luctus atrocitate commotus, Tytanes quidem uario genere ſuppliciorum excruciatos necat. Nec prætermiſſum eſt in ultione filii, aut tor-

mentum aliquod aut pœna, ſed per omnia pœnarum genera bacchatus, necem qualitercumque filii uindicauit, affectu quidem patris, ſed tyrannica poteſtate. Tunc quia diutius pater ferre lugentis animi tormenta non poterat, & quia dolor ex orbitate ueniens nullis ſolatiis mitigabatur; imaginem eius ex gypſo, plaſtico opere perfecit, & cor, ex quo facinus fuerat, ſorore deferente, detectum, in ea parte plaſtæ collocant, qua pectoris fuerant lineamenta formata. Poſt hæc pro tumulo extruit templum, et pædagogũ pueri conſtituit ſacerdotem. Huic Silenus fuit nomen. Cretenſes ut furentis tyranni ſæuitiam mitigarent, feſtos funeris dies ſtatuunt, & annuum ſacrum trieterica conſecratione componunt, omnia per ordinem facientes, quæ puer moriens aut fecit, aut paſſus eſt. Viuum laniant dentibus taurum, crudeles epulas annuis commemorationibus excitantes, & per ſecreta ſyluarum clamoribus diſſonis eiulantes fingunt animi furentis inſaniam, ut illud

lud facinus non per fraudem factum, ſed per inſaniam crederetur: præfertur ciſta, in qua cor ſoror latenter abſconderat, tibiarum cantu, & cymbalorum tinnitu, crepundia, quibus puer deceptus fuerat, mentiuntur. Sic in honorem tyranni à ſeruiente plebe Deus factus eſt, qui habere non potuit ſepulturam. Fuit etiam alius Liber apud Thebas tyrannus, magicæ artis poteſtate conſpicuus. Hic cum muliebres animos uenenis quibuſdam, & carminibus occupaſſet, pro arbitrio ſuo crudelia facinora furentibus imperabat, ut mente captas nobiles fœminas, & libidinum miniſtras haberet & ſcelerum. Qui qualia fecerit ſcelera, uel quantum matri contra filium, uel ſororibus contra fratrem imperauerit facinus, in ſcenis quotidie à tragici carminis autoribus traditur, ut ſcelerati tyranni facinoroſa crudelitas in animis audientium funeſtis ſemper relationibus renaſcatur. Hunc Lycurgus, ſobria uirorum coniuratione protectus, regno exuit, pellit patria. Neque

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

enim effœminatus ille conſenſum uirorum potuit diutius ſuſtinere. Effœminatum enim fuiſſe,& amatorum ſeruiſſe libidinibus, Græcorũ gymnaſiis decantatur. Nec fuga eius Lycurgus tantum eſt exilioq; contentus, ſed timens ne fugiens & ab aliis receptus, ludibrioſa ſcelerum ſuorum etiam in alia regione conderet ſemina, ſuccinctus ferro, patriæ dedecus minaci perſequitur edicto. Tunc Liber proiectis infulis, quas pampineis coronarum circulis illigabat, cum ſemiuiro comitatu fugiens (ſoli enim eum ſequuti ſunt ſtuprorum & flagitiorum & libidinum ſocii) per omnes oras uicini maris cum ſumma trepidatione deſperationis errauit. Illic inter ebrias puellas,& uinolentos ſenes, cum adhuc eum ſcelerum pompa præcederet,& alter nigro amictu teter, alter oſtenſo angue terribilis, alter cruentus ore, dum uiua pecoris membra diſcerpit, à Lycurgo comprehenſus per proximam rupem, quæ immenſum præcipitium ſaxis inuiis fecerat, in mare præcipi-

cipitatur, ut lacerum corpus marinis diu iactatum fluctibus, errantium populorum animos ad ſanitatis ac ſobrietatis ordinem ſeuera animaduerſione reuocaret: Hunc finem Liberi Homerus, *Iliad. ζ* ut fugam & trepidationem detegeret, & ut oſtenderet mortem, ait:

——— Διώνυσος. δὲ φοβηθεὶς.
Δύσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα. Θέτις δ' ὑπεδέξατο κόλπῳ
Δειδιότα, κρατερὸς γὰρ ἔχε τρόμος ἀνδρὸς ὁμοκλῇ.

Imitatur te Lycurge, & ſobrium tuum inſtitutum ſequitur, nec à ſalutaribus tuis legibus exorbitat etiam conſul noſter Poſthumius. Nam ſicut in libris Annalibus inuenimus, bacchanaliorum ſcelera Ebutio quodam adoleſcente deferente, detecta ſunt. Erant adhuc in urbe Roma integri mores, nec quiſquam peregrinas ſuperſtitiones diſſolutis moribus appetebat: tunc nec Senatus Conſuli nec leges Reipub. nec Conſul legibus defuit: Sed inueſtigatis omnibus, qui huius ſacri ſcelerata commenta tradebant, contra omnes ſeruos, imò Romanos quæſtionis examine

capitalis pœna de Senatus ſententia decreta eſt. Nec tam diu uindices gladii Conſulis conquierūt, quamdiu hoc malum fuiſſet radicitus amputatum. O digna Romano nomine animaduerſio. O priſcæ uirtutis laudanda conſtantia, nec ciuibus ſuis Conſul parcere uoluit, cum ob purgandam patriam peregrina uitia corriguntur. Sequitur hanc ſacri contagionem, & imitatur ordinem funeris, à Cerere Hennenſi muliere, mors filiæ conſecrata. Nam quicquid in Creta pater ob filium fecerat, hoc totum Ceres apud Hennam amiſſa filia, impatientia materni doloris inſtituit, quod quatenus factum ſit, breui ſermone perſtringam. Vnicam Cereris filiam, quam Græci Περσεφόνην, noſtri immutato ſermone Proſerpinam dicunt, ad coniugale conſortium plures petebant. Mater ſollicitè de ſingulorum meritis iudicabat. Et cum adhuc omnibus matris ſententia uideretur incerta, diues ruſticus, cui propter diuitias πλούτων fuit nomen, temerario cupiditatis ardore, cum moram

ram dilationis ferre non poſſet, & cum de præpoſteri amoris cõquereretur incendiis, prope Percum inuentam uirginem rapit. Percus autem lacus, in Hennæ ciuitatis finibus ſatis amœnus, & gratus, cuius amœnitas ex florum uarietatibus naſcitur. Nam per omnem annum uiciſsim ſibi ſuccedentibus floribus coronatur. illic inuenies quicquid hiacynti turget in caulem; illic comam narciſsi; uel quod auream roſam deſuper pingit: illic albæ hederæ per terram molliter ſerpunt, & cum purpureis uiolis ſuauiter rubens amaracus inuenitur; nec coronam iſtam, alba deſerunt lilia. Prorſus aptus locus, qui gratia ſua, puellares animos & inuitaret pariter, & teneret. In hoc loco, cum à Plutone uirgo propè ueſperam fuiſſet inuenta, ui rapitur, & ſuperimpoſita uehiculo, ſciſsis ueſtibus, laceratis crinibus ducitur. Nec reſeruati ungues contra amatorem ruſticum aliquid profuerunt, nec clamor atque ululatus adiuuit, nec cæterarum ſtrepitus puellarum. Tunc

una celeri curſu, cum de ciuitate nemo ſuccurreret, facta ex ipſo timore uelocior, matri raptum uirginis nunciat. Contra raptorem indignata mater, armatam manũ ducit. Nec Plutonem mulieris fefellit aduentus, ſed ut retorſit ad ciuitatem oculos, & infinitos cuneos reſpexit uenire cum matre, funeſtum cœpit ex deſperatione conſilium. Quadrigam, quæ uehiculum trahebat, per medium lacum dirigit. Is erat profundis uoraginibus immerſus, illic cum amata ſubmerſus uirgine, miſerandæ matri de morte filiæ funeſtum ſpectaculum præbuit. Hennenſes, ut poſſent maternis luctibus ex aliqua parte inuenire ſolatium, inferorum regem uirginem rapuiſſe finxerunt. Et ut fides figmentum ſequeretur, prope Siracuſas eũ per alium locum cum uirgine emerſiſſe iactarunt. Templum ſane & raptori, & uirgini accurate collatis ſumptibus faciunt, & annua in templo uota decernunt. Sed nullo genere matris dolor uincitur, nec muliebris impatientiæ tormenta

curantur. Sed credens uerè filiam prope Siracuſas eſſe uiſam, Triptolemo uillico ſuo duce, nocturnis itineribus ad Siracuſanæ ciuitatis littus cum lugubri ueſte ac ſordido ſquallore peruenit, nec illi defuit, qui credulam de calamitatibus ſuis falleret matrem. Tunc ait ſe Pandarus, neſcio quis, uidiſſe nõn longè à Pachyno nauem raptorem aſcendiſſe cũ uirgine. Perſuaſum eſt mulieri, quæ quolibet genere uiuere filiam cupiebat audire, infinitis dotibus remunerat ciuitatem. Siracuſani liberalitate mulieris prouocati, raptum uirginis conſecrant, & mitigantes dolorem matris pompam miſeri funeris excolunt honore templorum. Sed nec hoc ſufficit matri, ſed aſcenſa naue per peregrina littora filiam quærit. Sic fluctibus tempeſtatibusq; iactata ad Atticæ urbis locum peruenit. Illic hoſpitio recepta, incolis incognitum adhuc triticum diuidit. Locus ex patria et ex aduentu mulieris nomen accepit. Nam Eleuſis dictus eſt, quod illuc Ceres, relicta Henna, uene-

uenerat. Sicque tùm ipſa diſpenſatio quod attulerat frumenta, tum quod colligendarum frugum tradiderat diſciplinam, poſt mortem ob beneficium, quod ex frugum copia naſcebatur, & ſepulta in eo loco eſt, pariter & conſecrata, & diuino tum filia appellata nomine. Amat enim Græcorum leuitas eos, qui ſibi aliquid contulerint, uel qui conſilio, aut uirtute ſe iuuerint, diuinis appellare nominibus. Et ſic ab ipſis beneficiorum gratia repenſatur, ut deos dicant, & deos eſſe credant, qui ſibi aliquando profuerint. Sic de Libero Niſa non dubitat, nec de nouis ambigit Sparta ſyderibus, cremat & conſecrat Herculem triſtis Oetas, & à uanis Cretenſibus adhuc mortui Iouis tumulus adoratur. Additur tamen, ſacratiſsimi Imperatores, ad huius profani erroris augmentum, quod hos homines, [id eſt, Liberum & Proſerpinam,] maiore quaſi autoritate defendat. Nam Liberum ad Solem uolunt referre commenta Græcorum, Proſerpinam uero Liberam dicentes

Lunam

Lunam eſſe confingunt. Quod quàm
abſurdum & quàm miſerum ſit, ex ipſa
ueritatis poſſumus ratione colligere.
Quis uidit puerum Solem? quis feſellit?
quis occidit? quis lacerauit? quis diui-
ſit? quis membris eius epulatus eſt?
Quis Lunam rapuit? quis abſcondit?
quis Plutonis coniugem fecit? Sed &
errorem iſtum phyſica rurſum uolunt
protegere ratione, indiuiſam mentẽ, &
diuiſam, id eſt, τὸν ἀμέριστον, καὶ τὸν μεμε-
ρισμένον νοῦν, hac ſe putant poſſe ratione
uenerari. Dicite mihi, ô uos mortales,
quid naturalibus rebus additis funera?
quid Dei diſpoſitionem crudeliũ mor-
tium atrocitate polluitis? quid opus e-
rat tam duro crudeliq; tormento? quid
ſibi uult iſta perſuaſio, ut diuinis rebus
funeſtæ calamitatis ordo ſocietur? ut
naturæ ſyderum, quam Deus ſummus
certis legibus fecit, mortalis calamitas
luctibus iungeretur? Cui rei prodeſt
quod facitis? miſcetis terrena cœleſti-
bus, caduca ſuperis, tenebroſa lucenti-
bus, dolores ac luctus hominum diuinis
hono-

honoribus conſecrantes. Si conuocato omni genere humano Sol habita concione loqueretur, deſperationem ueſtram hac forſan oratione percuteret. Quis uos caduci homines & per dies ſingulos ſummo Deo uariis generibus rebellantes ad hoc tantum facinus impegit, ut profano nefariæ cupiditatis errore & mori me dicatis ueſtro arbitrio & uiuere? Atque utinam uſitato more uel uno genere ueſanæ cogitationis ueſtræ figmenta procederent. Vtinam ſine contumelia mei, ſceleratæ cogitationis ueſtræ graſſaretur improbitas. Nunc uoſmet per præcipitia iactantes, mihi quoque non parcitis, nec aliquam habet ueſter ſermo reuerentiam; ſed cum dedecore meo in exitium ueſtrum, mortemque properatis. Alii me apud Ægyptum undis Nili & rapidis uerticibus obſtinato mentis furore ſubmergunt. Alii amputatis uirilibus plangunt. Alii crudeli morte cæſum, aut in olla decoquunt, aut ſeptem uerubus corporis mei membra lacerata ſubfigunt. Qui

paulu-

paululum mihi placida fuerit oratione blanditus, quadriiugi currus aurigam, me eſſe confingit. Proiicite aliquando tanti furoris exitium & ſalutari perſuaſione conuicti, ueram ſalutis uiam quærite. Inimicus Dei eſt, qui hæc aut cogitauit, aut finxit; nec facinus eius ſimplex aut uſitata pœna comitatur, qui ſacra profanis perſuaſionibus polluit, qui de præclaro opere Dei tanta confingit. Lugete mortuos ueſtros, & ipſi ſimili morte morituri. Mittite regibus ueſtris, ut uultis inferias, et orbitates eorum alio remediorum genere mitigate. Lugete Liberum, lugete Proſerpinam, lugete Attin, lugete Oſyrin, ſed ſine noſtræ contumelia dignitatis. Nolo me per tumulos eorum fauillasque ducatis, nolo ut errori ueſtro nomen meum fomenta ſuppeditet. Ad lucem diei à Deo factus ſum, hoc mihi ſufficit ſolum. Quid me honeſti muneris dignitate priuatis? Aliud me Deus fecit, aliud eſſe iuſsit, & uos me pro libidine ueſtra diuiditis, pro arbitrii ue-

ſtri.

ſtri cupiditate laceratis? Quicquid ſum ſimpliciter Deo pareo, nec aliud uolo de me intelligatis niſi quod uidetis. Hoc Deo gratum eſt, hoc Deus libenter amplectitur, hoc homines ad ſalutis uiam ducit, ſi proiectis erroribus Dei gratiam ſimpliciter ac fideliter audiatis. Hæc quidem ſacratiſsimi Imperatores, proſopopœiaco me ſermone dixiſſe ſufficiat. At ego nunc ſacrarum lectionum inſtitutione formatus, perditos homines religioſo ſermone conuenio: Si Dii ſunt quos colitis, cur eos lugetis? Cur eos annuis luctibus plangitis? Si lachrymis, & luctu digni ſunt, cur eos diuino honore cumulatis? Vnum itaque è duobus facite, aut nolite eos lugere, ſi Dii ſunt: aut, ſi luctu eos dignos putatis ac lachrymis, Deos eos appellare nolite, ne luctibus ac lachrymis ueſtris, maieſtas diuini nominis polluatur. Sed quia mens perdita, & ſceleratæ cupiditatis laqueis implicata, nulla poteſt ratione reuocari, perſequar cætera, ut publicatis omnibus atque detectis quæ profana

conſe-

conſecrauit improbitas, miſericordia Dei in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti lapſos erigat, fugientes ad ſe reuocet, dubitantes confirmet, errantes corrigat, & quod eſt potiſsimum, uitam morientibus donet. In plurimis Orientis ciuitatibus, licet hoc malum etiam ad nos tranſitum fecerit, Adonis quaſi maritus plangitur Veneris, & percuſſor eius circumſtantibus, uulnusque monſtratur. Mars enim in porci ſylueſtris ſpeciem formamq; mutatus, ut ſibi primas partes in amore Veneris uindicaret, incautè contra ſe ruentē percutit iuuenem. Si Deus erat Adonis cur riualis inſidias neſciebat? Si homo, cur cum ſuperiore certabat. Sed & alium audio cum Venere coniugale habuiſſe conſortium. Vulcanus, niſi fallor, ab his Deorum cultoribus maritus Veneris eſſe perhibetur. O uanorum hominum ridenda perſuaſio inter duos maritos adulter poſitus ab uno capitur, alterum uincit. Sed uide, ut adulter Deus maritum uinceret quod ſibi corpus elegit,

porcus eſſe maluit: qui, ſi habebat corporis mutandi poteſtatem, leonis debuit potius ſpeciem formamq; ſuſcipere. Sed leonem dicunt, qui naturas animalium norunt, in illa agreſtis animi feritate pudicitiæ ſeruare uirtutem. Meritò igitur ab adultero leonis ſpernitur forma & libidinoſi animalis eligitur. Hic iam Euangelicæ traditionis ſecreta tractemus. Eiecto dæmonio dominus porcorum gregem donat. Nec immerito, ut cum libidinoſis animalibus per dura præcipitia fluctusque iactatus, per mortes porcorum uarias, digna nece immundus ſpiritus carperetur. Audio Cinyram Cyprium templum amicæ meretrici donaſſe, ei erat Venus nomen. Initiaſſe etiam Cypriæ Veneri plurimos, & uanis conſecrationibus deputaſſe. Statuiſſe etiam ut quicunque initiari uellet, ſecreto Veneris ſibi tradito, aſſem in manum mercedis nomine Deæ daret. Quod ſecretum quale ſit omnes taciti intelligere debemus, quia hoc ipſum propter turpitudinem mani-

Mat. 8. Luc. 8. Marc. 5.

manifeſtiùs explicare nõ poſſumus. Bene amator Cyniras meretriciis legibus ſeruit, cõſecratæ Veneri à ſacerdotibus ſuis ſtipem dari iuſsit, ut ſcorto. Sebazium colentes Iouem anguem cùm initiantur, per ſinum ducunt. Adhuc primi erroris uitia graſſantur, & quicquid hominem perdidit, colitur, & funeſti anguis callida & malitioſa crudelitas adoratur. In ſacris Coribantum parricidiũ colitur. Nam unus frater à duobus interemptus eſt, & ne quod indicium necem fraternæ mortis aperiret ſub radicibus Olympi montis a parricidis fratribus conſecratur. Hunc eundem Macedonũ colit ſtulta perſuaſio. Hic eſt Cabirus, cui Theſſalonicenſes quondã cruento, cruentis manibus ſupplicabant. Conſiderandum itaque eſt, quale ſit numen, quod parricidalis amentia, ut parricidiũ coleret inuenit. Quapropter quicunq; hæc ſacra deuota mente ueneratur, cuicunq; placet ſuperſtitionis iſtius metuẽda contagio, aut malis ſuis ſolatiũ quærit, aut facinora eorũ tacita collau-

cogitatione, hoc optans, hocquærens, hoc utiq; magnopere deſiderans, ut & ſibi liceat, quod diis ſuis licuit, ut & ſe ad conſortium talis uitæ morum ſimilitudo perducat. Adulterio delectatur aliquis, Iouem reſpicit, & inde cupiditatis ſuæ fomenta conquirit, probat, imitatur, & laudat, quod Deus ſuus in cygno fallit, in tauro rapit, ludit in ſatyro, & ut liberalis in flagitiis eſſe conſueſcat, quod incluſam regiam uirginem auro largiter fluente corruperit Puerorum aliquis delectatur amplexibus, Ganymedem in ſinu Iouis quærat, Herculem uideat Hylam impatienti amore quærentem, Hyacinti deſyderio captum Apollinem diſcat. Chryſippum alius, alius Pelopem uideat, ut per Deos ſuos ſibi licere dicat, quicquid hodie ſeueriſsimè Romanis legibus uindicatur. Adulteria omnia eorum enumerare difficile eſt. Quis Amymonem? quis Alopen? quis Menalippen? quis Chionem, Hippothoenq; corrupit? Nempe Deus ueſter hæc feciſſe memoratur. Ille, quem

uolunt

uolunt ſeueris oraculis errantiũ hominum peccata corrigere, Steropen amat, Æthuſam rapit, Zeuxippẽ ſtuprat, quærit Prothoên & Arſinoæ adultera cupiditate blanditur. Sed ex iſto corruptarum mulierum grege una puella amatorem Deum & uitauit & uicit. Daphnẽ enim diuinans Deus & futura prædicens, nec inuenire potuit, nec ſtuprare. Muliebria patitur aliquis, & effœminato corpori ſolatium quæris? Videat Liberum amatori ſuo poſt mortem etiã promiſſæ libidinis præmia imitatione flagitioſi coitus repræſentantem. Si quis monſtruoſo cupiditatis ardore in paternæ necis armatur exitium, à Ioue ſumat exemplum. Qui fraternum deſiderat ſanguinem, Corybantum ſequatur inſtitutum, & inceſtum deſiderantibus à Ioue ſumantur exempla. cum matre concubuit; ſororem duxit uxorem; & ut intrgrum facinus impleret inceſti, filiam quoque animo corruptoris aggreſſus eſt. Inferiores aliquis æmulo ſtridore perſequitur, & aduerſarium cu-

pit crudeli feritate torquere, ab Apolline ex Marſiæ caſibus crudelium tormentorum caſus diſcat. Alienum aliquis deſiderat & hoc cum morte domini conatur implere, uideat ut Hercules occiſo Gerione Iberas abegerit boues. Si quis promiſcua hominum cæde gaudet, præpoſteras Martis cupiditates diligenter inſpiciat. Semina penè omnium ſcelerum à diis ſuis peccantium turba collegit. Et ut perditus animus impune facinus poſſet admittere, ex præcedentibus facinorum exemplis maiore ſe autoritate defendit. Si ſtupri præmia corruptor inquirit, ſi uiam optat ſollicitationis addiſcere, in ſinu corruptæ mulieris aurum uideat Iouis. Si publicus parricida, commiſſam ſibi regni cuſtodiam nefaria prodere cupiditate deſiderat, reſpiciat ad eos, qui Saturnum filio prodiderunt. Quatenus ius lædatur hoſpitii, uel quatenus amicitiæ iura turbentur, uel quatenus menſæ conciliatio ſancta uioletur. Si quis ad iniuriam pronus quærit eſſe,

ordi-

ordinem ſcelerum de Tantali caſibus diſcat. O facinoroſæ cupiditatis triſte ſolatium: O hominum deflendà perſuaſio. O infelicis imitationis cruenta meditatio. Scenam de cœlo feciſtis, & errantes animos per abrupta præcipitia crudeli calamitate duxiſtis, cum hominibus peccare cupientibus facinorum uia de Deorum monſtratur exemplis. Sed in iſta criminum lege, in iſta confeſſione ſcelerum gratias agamus illis, qui etiam exitia et mortes Deorum iſtorum nobis neſcientibus prodiderunt: ut diſceremus omnia per tot obſtantes. Fuit enim & apud ueteres, licet nondũ terram illuminaſſet Domini noſtri Ieſu Chriſti ueneranda dignatio, in ſpernendis ſuperſtitionibus religioſa conſtantia, Diomedes pudicus ac ſobrius Venerem uulnerat, Martem uincit & percutit. Oti & Ephialtæ edicto Mars bellipotens temporali exilio damnatus, ferrea catenarum uincla ſuſtinuit. Sarpedonem filium mortuum in Troia Iuppiter plangit. Et mercedem fabrica-

torum murorum Neptunus à ſuperbo rege non recepit. Alterius regis Apollo greges paſcit. Et ſoli omnia uidenti alius, occiſarum boum nunciat mortes. Caſtores ſepelit Sparta, ardet apud Oëtam Hercules, & Æſculapius alibi fulminatur, Vulcanus à patre præcipitatus pedem frangit. Lycurgum fugiens Liber moritur. Venus in adulterio deprehenſa detegitur, & poſt Dei nuptias Anchiſæ hominis cubile ſectatur. Saturnus regno timens deuorat filios. Hic ex Creta fugiens in Italia à Spartanis abſconditur. Ob amorem catamiti Iuno ſpernitur, & ad Endimionem Luna deſcendit, & contra uoluntatem uxoris & filiæ Troianis auxilium ferens deceptus Iupiter dormit. O flagitioſa confeſsio, ô miſerabiles, deflendiq; cultus, ô duræ ſeruitutis miſeranda conditio. Ad iſtorum cultum deorum ſanctos homines, & Deum deuota mente colentes ſacrilegum tyrannorum traxit imperium, & ut huic facinori aliud facinus adderetur, mors eſt decreta nolentibus. Ad thea-

theatrum potius templa transferte, ut in ſcenis religionum iſtarum ſecreta tradantur, & ut nihil prætermittat improbitas, hiſtriones facite ſacerdotes. Alter dignior locus religionibus iſtis inueniri non poterit. illic amores Deorum uilis turba decantet. illic caſus morteſq; ſaltatores * * illic Deorum in templis ab impiis & facinoroſis magiſtris melius mens perdita & mulieribus docetur facinus. Diſcite etiam, ſacroſancti imperatores, uenerandum Alexandriæ numen unde ſumpſerit exordiũ, ac à communi noſtra fragilitate detecta, ad ueritatis exordium mortalitatis noſtræ ſermo reuocetur. Cum ingrueret areſcentibus frugibus malitioſa fames, Iacobi religioſi patriarchæ ſemine procreatus iuuenis Ioſeph, interpretatuſq; ſomnium regis, totum, quicquid innuebat, oſtendit. Ioſeph [eſt Iacobi filius] qui ob pudicitiam in carcerem miſſus, ereptus poſt interpretationem ſomnii, fuit particeps regni. Nam ſeptem annorum collectis, & ſeruatis fru-

Gen. 41
Gen. 39.

 gibus,

gibus, alterius ſeptennii egeſtatem diuinæ manus prouidentia mitigauit. Huic poſt mortem Ægyptii patrio gentis ſuæ inſtituto templa fecerunt: &, ut iuſtam diſpenſationis gratiā poſteritas diſceret, quo modio eſurientibus & ementibus frumenta diuiſerat capiti is ſuperpoſitus eſt. Nomen etiam, ut ſanctius coleretur, ex primo autore generis Gen. 21. accepit. Nam quia Saræ pronepos fuerat, ex qua nonagenaria Abraham indulgentia Dei ſuſceperat filium, Serapis dictus eſt græco ſermone, hoc eſt, Σαῤῥᾶς ἀπὸ. Sed hoc inuito Ioſeph accidit, imò mortuo. Neque enim ad hoc facinus religioſus animus, & Deo ſummo dicatus adduci potuiſſet, ut erroris illecebras ex nomine ſuo ſuperſtitioſis hominibus ipſe præberet, præſertim cùm ſciret hæc eſſe in Dei ſacroſanctis legibus, ne quis hominum tale aliquid aut ueneraretur aut coleret. Hic in Ægypto colitur, hic adoratur, huius ſimulachrum Neocororum turba cuſtodit, & ad memoriam uetuſtatis errans popu-

populus ordinem ſacrorum in honorem integerrimi, ac prudentiſsimi hominis conſtitutum, contentioſa hodie animoſitate cuſtodit. Sed & in ipſo ſimulacro, ſicut in cæteris, ex aſsiduis ſacrificiis immundi dæmonum ſpiritus colliguntur. Nihil enim operantur animæ, & cruor ex aſsidua pecudum cæde profuſus, niſi ut dæmonum ſubſtantia, qui diaboli procreatione generantur, ex iſto ſanguine nutriatur. Nam ita eſſe Porphyrius defenſor Stoicorum, hoſtis Dei & ueritatis in multis ſceleratarum impietatum ſcriptis, manifeſtis nobis probationibus prodidit. In libris enim, quos appellat περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας maieſtatem eius prædicans, de infirmitate confeſſus eſt. In primis enim librorum partibus, [id eſt in ipſis auſpiciis poſitus] dixit: *Serapis uocatus, & intra corpus hominis collocatus talia reſpondit.* Dicant nunc mihi perditi homines, quis potior eſt, qui uocat & imperat & includit, an qui uocatur & paret? Et cum uenerit, in ſuſcipientis hominis

nis

minis corpore poteſtate iubentis includitur. Gratias agimus Porphyri quod libris tuis Deorum tuorum nobis ſubſtantiam prodidiſti. Didicimus per te, quatenus Dii tui hominibus uiuentibus ſeruiant. Serapis tuus ab homine uocatur, & uenit, & cum uenerit ſtatim iuſſus includitur, & loquendi neceſsitas nolenti forſitan imperatur. Sic apud nos Deos ueſtros, cum hominibus nocere cæperint, religioſi ſermonis flagella caſtigant. Sic in corpore hominum conſtituti Dii ueſtri uerbo Dei ſpiritualium flammarum igne torquentur, & qui apud uos, quaſi dii coluntur, apud nos religioſæ fidei medela Chriſti gratia humano ſubiacentes imperio, & tormenta repugnantes ſuſtinent, et uicti pœnis ultricibus ſubiugantur. Penates etiam qui ſint, explicare contendam ne quid à me ſit prætermiſſum. Qui nihil aliud putant eſſe uitam, niſi ueſcendi & potandi licentiam, hos ſibi Deos ex cupiditatis ſuæ humilitate finxerunt, nutrimenta corporis, quæ ex quotidianis epulis com-

comparantur, hoc nomine pro ſalute hominum conſecrantes. Quia per epulas corporis reficitur infirmitas, alimenta ſolum eſſe Deum ſanxerunt, neſcientes diuini oraculi ueritatem. Cum enim Dominus noſter Ieſus Chriſtus cum Diabolo pro noſtra ſalute ſollicitus, diuina maieſtatis ſuæ colluctatione certaret, & ut de faucibus eius, quem gerebat hominem liberaret, hac eum reſponſione quaſſauit. Nam cum diceret ei Diabolus: *Si filius Dei es, fac ut iſti lapides panes fiant.* Reſpondens ei Dominus dixit: *Non in pane tantum uiuit homo, ſed in omni uerbo Dei.* Neſcientes itaque ſubſtantiam generis humani, quotidianas epulas hoc nomine conſecrarunt. Nam omne, quo ueſcuntur homines penus uocatur; hinc & cella penaria, hinc & Dii penates, ab abiectis & proſtratis hominibus miſera ſunt cogitatione compoſita. Veſta autem quid ſit diſcite, ne putetis antiquum aliquid, aut cum ſummo terrore inuentum. Ignis eſt domeſticus, qui in focis quotidianis uſibus ſeruit.

Matt. 4

Luc. 4.

Qua-

Quapropter coquos habeat, non miſeras uirgines ſacerdotes, quæ contemnentes ignis ipſius fauillas; aut proſtituto corpore peccare coguntur, aut in uirginitate perſeuerantes perdunt honeſtam glorioſi nominis dignitatem. Palladii etiam quid ſit numen audite. Simulachrum eſt ex óſsibus Pelöpis factum. Hoc auarus Scyta feciſſe perhibetur, iam quale ſit conſiderate, quod Scyta barbarus conſecrauit. Eſtnè aliquid apud Scytas humana ratione compoſitum, & illa effera gens [hominum] & crudeli atque inhumana ſemper atrocitate graſſata, in conſtituendis religionibus rectum aliquid potuit inuenire? Simulacrum hoc Troianis auarus uendidit, ſtultis hominibus uana promittens. Vendebatur Deus, ut prodeſſet emptori, & emptor ſuppliciter adorabat, quicquid paulò ante uiderat ſubhaſtatum. Subſtantia autem ſimulachri ipſius ex oſsibus Pelopis eſt. Si humana uis miſeros homines oſſa uenerari, purioris ſaltem & caſ-

tioris

tioris hominis reliquias collige. Accedat idolo quod facis, ex hominis uirtutibus meritum. Pelops in deliciis amatoris fuit, & diu proſtituti pudoris damna ſuſtinuit. Sed nec adulto ei ſcelus defuit. Is enim cuius filiam petebat, cum fraude proditoris occidit. Proditorem etiam ipſum periuriis aggreſſus eſt, & ne promiſſa redderet præmia, hunc eundem per abrupta precipitia iactauit. En cuius electa ſunt oſſa, ut Deus fieret, qui urbes & regna ſeruaret. Sed nec ſeruauit aliquando nec profuit, & quid ſe maneat, ex urbium, in quibus fuit, caſibus uidit. Incenſa eſt Troia à Græcis, à Gallis Roma, & ex utroq; incendio Palladium reſeruatum eſt. Sed reſeruatum non propriis uirtutibus, ſed humano præſidio: ab utroque enim loco homines liberant, & translatum eſt, ne humano flagraret incendio. Tanto numini humana fuerunt præſidia neceſſaria, & ne arderet, humanum quæſiuit auxilium. Dilatum eſt Palladium ab incendio, non liberatum.

tum. Stat ſententia, manet pœna, ignis imminet, ignis urget, quem uitare non poterit. Iam parturit flamma cœleſtis, iam diuinæ animaduerſionis monſtratur aduentus, iam futuræ cladis nunciatur exitium, in hoc incendio Palladium latebras inuenire non poterit, ignis iſte ſcrutatur abdita, quærit abſconſa: & quicquid errantes homines uanis perſuaſionibus perdidit, rapida flammarum populatione complectitur: *Venit enim,* (inquit) *dies Domini ut ardens clibanus.* *Malac.* 4. Audiſti quid ueniat. Nihil eſt, quòd ex te collectum in apothecis dominicis reponi poſsit, ardebis ut ſtipula, cuius inanis uilitas in cineres fauillasq; ſeruatur, quam rapax ignis uiolentia congeniti ſpiritus paſcitur. Hic eſt exitus finisq; ueſter: hæc eſt pœna, quam pro deceptis hominibus Deus ſtatuit, ut perpetuis ardeat flammis, qui contra uoluntatem Dei miſerum hominem aut decepit aut perdidit. Volo ſanè diligenter inquirere, cuius Mineruæ hoc uolunt eſſe ſignum. Plures enim Mineruas fuiſſe con-

ſtat, nec aliquis in iſta parte diſſentit. Singularum itaque genus, inſtitutum, artem propoſitumq; dicamus, ut ex his omnibus inueniri poſsit, Palladium cuius Mineruæ ſit nomine conſecratum. Quinque Mineruas fuiſſe legentibus nobis tradit antiquitas. Vna eſt Vulcani filia, quæ Athenas condidit, quam ex agreſtibus locis ad urbanæ conuerſationis ordinem ruſtica turba comitata eſt. Fuit alia in Ægypto, Nili regis filia, textrinæ artis magiſtra. Tertia uero patre Saturno genita eſt. Sed hanc uiraginem fuiſſe commemorant: nam nunquam ſe intra fœminei ſexus uerecundiam tenuit, ſed arma ſemper ſtrepitumque pugnarum, & cruenta ſequuta eſt ſtudia bellorum. Quarta Iouis Cretici regis fuit filia, quæ occiſum patri detulit Liberum. Quinta Pallante patre, & Tritonide matre orta eſt, quæ patris appellata nomine, Pallas eſt ab hominibus nuncupata. Hæc parricidialis amentia furoris & ueſanæ temeritatis inſtinctu, patrem Pallantem crudeli

morte iugulauit, Nec ſimplici patris morte contenta, ut diutius malis ſuis frueretur, & ut de morte patris crudelius triumpharet, exuuiis corporis eius ornata eſt, ut parricidii facinus ex crudeli oſtentatione publicaret. Huius eſt Palladium, prô nefas, nomine conſecratum. Hæc eſt Pallas quæ colitur, hæc eſt quæ pontificali lege ſeruatur, & cuius facinus ſeuerius damnari debuerat, eius imago ſuppliciter adoratur. Apponite ignem, augete flammas, ut quotidianis ſacrificiis ueſtris dicatur ardere. Quid enim meretur aliud parricida, niſi ut perpetua mutatione flammarum ante ſententiam Dei quotidie flammis ultricibus concremetur. Buſta ſunt, ſacratiſsimi Imperatores, appellanda, non templa. Rogi ſunt potius dicendi miſerorum. Nam in honorem hominum perditorum ædes pro ſepulchris miſeranda hominum ſeruitus facit. Hic crematorum corporum fauillæ ſeruantur, hic cineres mortuorum irreligioſa lege conduntur, ut acerbarum mortium

tium caſus quotidiano uictimarum ſanguine recrudeſcat, ut triſtis lamentationis exitus renouatus annuis luctibus renaſcatur, ut ſopitos fletus recentior ululatus exagitet, ut parricidia, uel inceſta uel mortes ex ſacrorũ ritu miſera mens hominum et colere diſcat et facere. Amputanda ſunt hæc, ſacratiſsimi Imperatores, penitus atq; delenda, & ſeueriſsimis edictorum ueſtrorum legibus corrigenda, ne diutius Romanum orbem præſumptionis iſtius error funeſtus cõmaculet, ne peſtiferæ conſuetudinis conualeſcat improbitas. Quicquid hominem Dei conatur perdere ne diutius in terra dominetur. Nolunt quidam & repugnant, & exitiũ ſuum prona cupiditate deſiderant: ſed ſubuenite miſeris, liberate pereuntes, ad hoc uobis Deus ſummus commiſit imperiũ, ut per uos uulneris iſtius plaga curetur. Facinoris eorũ periculũ ſcimus, erroris notæ ſunt pœnæ, ſed melius eſt, ut liberetis inuitos, quã ut uolentibus concedatis exitium. Ægrotantes contraria delectant, & cum

 corpus

corpus hominis aduerſa ualetudo poſſederit, contra ſalutem ſuam à laborantibus peruerſa, poſcuntur. Capta mens languoris uitio, morborum ſemper augmenta deſiderat; & medelas artificum aſpernat ac contemnit, reſpuit remedium medicinæ, & in exitium ſuum prona animoſitate feſtinat. Tunc ſi malum morbi fortius creuerit; maiora remedia quæruntur, & pro ſalute hominis ſollicita fortiùs ſe medicina opponit. Aſperi cibi, amari potus nolentibus ingeruntur: & ſi conualuerit malum, & ignis adhibetur & ferrum. Sic homo recepta ſanitate & ſalute ſibi reddita, quicquid ægrotantis corporis uitio inuitus paſſus eſt, hoc totum pro utilitate ſua factū eſſe, ſtantis animi iudicio confitetur. Accipite etiam, ſacroſancti Principes, nomina eorum qua ſunt ratione compoſita; lumen hoc, quod hominibus iuſſu Dei, fugatis tenebris diem reddit, quod per duodecim horarum ſpacia curſus ſui ordinem dirigit, ſolem dici uoluerunt, non quia ſolus eſt, ut quidam

uolunt

uolunt, quia ibi & cœlum eſt & luna, & alia plurima ſydera quæ uidemus, ex quibus quædam una ſerie, & cohærentia perpetua ſimulq; copulata lucent, alia tota ſparſa cælo uagos curſus ſuis metiuntur erroribus. Sed ideo Sol appellatur, quia cum ortus fuerit, obſcuratis cæteris ſyderibus luceat ſolus. Luna etiam hæc eadem Lucina à nocturno lumine nomen accepit. Hanc etiam quidam dici uoluerunt Dianam, quod per noctem lucens hominibus alterū penè diem faciat. A natando Neptunum dici uoluerunt, ex hoc quod libenter faciebant ſubſtantiam nominis figurantes. Terrenam uim omnem atque naturam, Ditem patrem dicunt; quia hæc eſt natura terræ, ut & recidant in eam omnia, & rurſus ex ea orta procedant, quæ res opulentiam terræ diuitiasq; monſtrauit. Frugum ſubſtantiam uolunt Proſerpinam dicere; quia fruges hominibus, cum ſeri cœperint, proſunt. Terram ipſam Cererem nominant, nomen hoc à ſerendis fructibus

mutuatum. Ex bellorum caſibus Mauors nomen accepit, quaſi magna uertat. Minerua ſimiliter bellicum nomen eſt, quaſi aut minuat aut minetur. Venuſtas hominum Venus dicta eſt. Apollinis nomen ex humanis finxerunt caſibus, ſermone græco, quaſi omnia commiſſa ſibi, aut amittat aut perdat. Solem etiam quidam Apollinem dicunt, quia quotidie in occaſu conſtitutus ſplendorem luminis perdat. Perdere autem græci ἀπόλλειν dicunt. Videtis ut ueſtros ementitos & fictitios Deos turbulentus error excogitauerit, ut ſuperſtitionibus anilibus & formæ uobis traditæ ſunt et nomina. Sed hæc omnia ueritas detexit, & ratio ſanæ mentis inuenit, ut inueſtigatis omnibus atque detectis, quæ ſacrilegus error abſconderat, ueritatis ſemita luceret. Hæc enim omnia cùm eſſent malè compoſita terrori primum fuere mortalibus: dehinc conſumpta nouitate, quaſi ex longa ægritudine conualeſcentibus hominibus, natus eſt quidam ex admiratione con-

temptus.

temptus. Sic paulatim, quod ſtupebat animus, auſus eſt diligenter inquirere, & ſtatim in arcana fictarum ac uanarum ſuperſtionũ ſagax miſit ingenium. Tunc ex aſsiduis tractatibus latentium ratione collecta peruenit ad cauſas, ut profanarum religionum miſeranda commenta humanum genus primum diſceret & deinde contemneret, tertiò recuſaret. Libet nunc explanare quibus ſe ſignis uel quibus ſymbolis in ipſis ſuperſtitionibus miſeranda hominum turba cognoſcat. Habent enim propria ſigna, propria reſponſa, quæ illis in iſtis ſacrilegiorum cœtibus Diaboli tradidit diſciplina. In quodam templo, ut in interiores partes homo moriturus poſsit admitti, dicit: de tympano manducaui, de cymbalo bibi, & religionis ſecreta perdidici. Quod græco ſermone dicitur *ἐκ τύμπανου βέβρωκα, ἐκ κυμβάλου πέπωκα, γέγονα μυστικός*. Male miſer homo de admiſſo facinore confiteris, peſtiferũ ueneni uirus hauſiſti, & nefario furoris inſtinctu lethale poculũ lambis, cibum iſtum

mors ſequitur ſemper, & pœna æterna. Hoc, quod bibiſſe te prædicas, uitalem uenam ſtringit in mortem, & ſedes animæ contaminata malorũ te continuatione conturbat. Alius eſt cibus, qui ſalutem largitur & uitam; alius eſt cibus, qui hominem ſummè Deo & commendat & reddit; alius eſt cibus, qui languentes releuat, errantes reuocat, lapſos erigit, qui morientibus æternæ immortalitatis largitur inſignia. Chriſti panem, Chriſti poculum quære, ut terrena fragilitate contempta, ſubſtantia hominis immortali pabulo ſaginetur. Quis eſt autem hic panis, uel quod poculum? de quo in libris Salomonis ſapientia magna uoce præclamat, ait enim: *Venite,*
Prou. 9. *& manducate de meis panibus, & bibite uinum, quod miſcui.* & Melchiſedech Rex
Gen. 41. Salem, & ſacerdos ſummi Dei, reuertenti Abrahæ cum pane & uino benedictionis obtulit gratiam. Iſaac etiam
Gen. 27. cum Iacob benedixiſſet, cum hoc idem Eſau à patre ſuppliciter exigeret, reſpondit ei pater: *Dominum tuum feci illum,*

lum, & omnes fratres eius feci ſeruos, tritico & uino confirmaui illum. Tunc Eſau caſus ſuos miſera lamentatione defleuit, quia tritici & uini, id eſt, futuræ felicitatis perdidit gratiam. Quod autem conſecratis hominibus à Deo panis diuinus iſte præſtetur; per Eſaiam dicit Spiritus ſanctus: *Sic dicit Dominus, Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos autem eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, iucundabuntur, uos confundemini, uos interficiet Dominus.* Non ſolum panis iſte à Deo ſummo ſacrilegis & impiis denegatur, ſed & pœna promittitur, et acerbæ mortis decernuntur exitia, ut eſurientibus faucibus diuinæ animaduerſionis exitus ingeratur. Sequuntur etiã hoc idem XXXIII Pſal. ueneranda reſponſa, ait enim per Dauid ſpiritus ſanctus: *Guſtate & uidete quoniam dulcis eſt Dominus, dulce eſt cœleſte pabulum, dulcis Dei cibus, nec habet in ſe miſeræ famis triſte tormentũ, & de medullis hominum, præcedentis ueneni uirus excludit.* Hæc ita eſſe ſequentia oraculi reſponſa declarant, ait enim: *Timete Dominum ſancti eius, quia*

Eſa. 65.

 non-

non eſt inopia eis, qui metuunt eum. Diuites eguerunt, & eſurierunt, qui autem inquirunt dominum, non indigebunt omni bono. Qui ſic in templo prætextatus incedis, qui fulges purpura, cuius caput aut auro, aut lauro premitur, errorem tuum turpis egeſtas inſequitur, & ceruicibus tuis oneroſum paupertatis imminet pondus. Illum quem deſpicis pauperem, largus & diues eſt, ſpatium illi A-
Luc. 16. braham in ſinu ſuo præparat. Tunc tu per interiecta flammarum ſpacia ad mitigandæ conſcientiæ tuæ uulnera, tenuem ab eo ſtillantis aquæ guttulam poſtulabis, nec tibi uolens Lazarus lenimentum doloris tui aut dare poterit aut impetrare. Singulorum enim pari gratia merita penſantur, illi uita confertur, propter huius ſeculi mala, tibi propter huius ſeculi bona perpetua tormentorũ pœna decernitur. Vt autem manifeſtius diceretur, quinam ille eſſet panis, per quem miſeræ mortis uincuntur exitia, ipſe Dominus ſancto ac uenerando ore ſignauit, ne per diuerſos tractatus ſpes homi-

hominum prauis interpretationibus fallerentur. Dicit enim in Euangelio *cap. 6.* Iohannis: *Ego ſum panis uitæ, qui uenerit ad me, non eſuriet, & qui in me crediderit, non ſitiet unquam.* Item in ſequentibus hoc idem ſimili modo ſignificat; ait enim: *Si quis ſitit ueniat & bibat, qui credit in me.* Et rurſus ipſe, ut maieſtatis ſuæ ſubſtantiam credentibus traderet, ait: *Niſi ederitis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis uitam in uobis.* Quare nihil uobis ſit cum tympanis, cibo odii miſeri mortales, ſalutaris cibi gratiam quærite, & immortale poculum bibite. Chriſtus uos epulis ſuis reuocat ad lucem, & graui ueneno putres artus, & torpeſcentia membra uiuificat. Cœleſti cibo renouate hominem perditum, ut quicquid in uobis mortuum eſt, diuinis beneficiis renaſcatur. Didiciſtis quid uos facere cõueniat, eligite quod uultis; inde mors naſcitur, hinc immortalis uita donatur. Dicis etiã: χαῖρε νύμφιε χαῖρε νέον φῶς. Quid ſic miſerũ hominem per abrupta præci-

præcipitas, calamitoſa perſuaſio? Quid illi falſæ ſpei polliceris inſignia? Nullum apud te lumen eſt, nec eſt aliquis ſponſus qui hoc mereatur audire. Vnũ lumen eſt, unus eſt ſponſus hominum, quorum gratiam Chriſtus accepit. Non poteris ad te alienæ felicitatis transferre gloriam, nec poteris cœleſtis numinis ſplendore decorari. In tenebras ſqualloresq́; proiectus es: illic ſordes, ſqualor, caligo, tenebræ, & perpetuæ noctis dominatur horror. Si uis ut tenuis ſaltem tibi ſplendor luminis luceat, erige uultus, & demerſos erige oculos, & deſertis his ad eum te confer qui dixit:
Ioh. 8. *Ego ſum lux mundi;* cuius diuinis præceptis continetur, ut in hac terrena conuerſatione opus noſtrum per dies ſingulos luceat. Lucere autem non poteſt niſi immaculata nos conſcientiæ ornamenta protexerint, niſi integra nos & incorrupta uita commendet, tunc orietur nobis ueri luminis gratia: tunc ſe nobis lucis autor inſinuet: tunc uerum lumen & accipere poſſumus & uidere. Sed ut
ſacri-

ſacrilegæ uocis comprimatur improbitas, quis ſit uere ſponſus ſacrarum lectionum oraculis comprobabo; ut probetur ſponſum eſſe Chriſtum, ſponſam Eccleſiam: ex quo uenerando patri ſpirituales filii per dies ſingulos procreantur. In hac probatione arcana prophetarum ueneranda pandantur. Adſiſtat nobis ſanctorum oraculorum fides. Ioel diuino ſpiritu monente ſic dicit: *Canite tuba in Syon, ſanctificate ieiunium, & indicite curationem, aggregate populum, ſanctificate Eccleſiam, excipite maiores natu, colligite paruulos lactentes, procedat ſponſus de cubiculo ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo.* Hoc idem Ieremias ſimili ratione ſignificat, ait enim cùm Hieroſolimæ truci minatur oraculo: *Et auferam de ciuitatibus Iudæ, & de urbibus Hieruſalem uocem lætantium, uocem ſponſi & uocem ſponſæ.* Proceſſum ſponſi etiam per Pſalmos prædicat ſpiritus ſanctus. In XIIX. Pſalmo hoc inuenitur oraculum, ait enim: *Et ipſe uelut ſponſus egrediens de thalamo ſuo exultauit, ut Gigas uiam currere. A ſummo cœli profectio eius, & de-*

cap. 2. cap. 16.

& decurſio eius uſque ad ſummum eius, & non eſt qui lateat à calore eius. Secretiora
cap. 21. pandantur arcana, in Apocalypſi, quis ſit ſponſus inueniemus, ita enim ſcriptum eſt: *Veni oſtendam tibi nouam nuptam uxorem agni. Et duxit me in ſpiritu in montem magnum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentem de cœlo.* Inueſtigandum eſt; quid etiam nobis de hac ipſa re tradat Euangelica diſciplina; inueniemus enim in Euan-
cap. 3. gelio Ioannis ita eſſe ſignatum: *Vos mihi teſtes eſtis, quoniam dixi eis, qui miſſi ſunt ab Hieroſolymis ad me, quia non ſum Chriſtus, ſed quoniam miſſus ſum ante ipſum. Qui enim habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi eſt, qui ſtat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocem ſponſi.* Huius rei myſterium oſtenſum eſt, huius ſponſi aduentum ſapientium uirginum chorus expectat, huic præfert lumina peruigili cura ſancta uirginitas, expectan-
Mat. 25. tibus ſponſum ſeruis fœlicium præmiorum promittitur munus. Inuenimus
cap. 12. enim in Euangelio Lucæ: *Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos ſimi-*

ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum; quando ueniat à nuptiis. Vt cum uenerit, & pulſauerit aperiant illi. Felices ſerui illi, quos adueniens Dominus inuenerit uigilantes. Ecce uenerandorum reſponſorum oraculis ſponſus oſtenſus eſt. Quid tu tibi in acerbis caſibus conſtitutus beatum nomen imponis? Si uis liberatus lumen ſequi ſponſi, proiice errores, & peruigili cura ſollicitus, præcedentia uitæ facinora religioſa deuotione caſtiga. Tunc te in nomine ſuo cum uigilantem inuenerit ſponſus, cum fidei tuæ merita cognouerit, dabit maximum præmium, dabit integrum munus, intrabis cum eo cœli thalamum, uidebis regna mundi, & ut eorum particeps eſſe poſsis, à piiſsimo & iuſtiſsimo Domino immortalitatis tibi gratia conferetur. Alterius profani Sacramenti ſignum eſt: θεὸς ἐκ πέτρας. Cur hoc ſanctũ uenerandúmque ſecretum, ad profanos actus adulterata profeſsione tranſfertis; Alius eſt lapis, quẽ Deus in confirmandis fundamẽtis promiſſæ Hieru-

ſalem,

ſalem miſſurũ ſe eſſe promiſit. Chriſtus nobis uenerandi lapidis ſignificatione monſtratur. Quid tu ad commaculatas ſuperſtitiones furtiua fraude uenerandi transfers nominis dignitatem? Lapidem tuum ruina ſequitur, & cadentium culminum funeſta collapſio. Noſter lapis Dei fundatus manu extruit, confirmat, erigit, munit & reſtaurati corporis gratiam, perpetuæ immortalitatis ſplendore condecorat: ait enim de hoc

Eſa. 28. Eſaias, innuente ſpiritu ſancto: *Sic dicit Dominus, ecce ego immitto in fundamenta Sion lapidem precioſum, electum, ſummum angularem, honoratum, & qui crediderit in eum, non confundetur.* In Pſalmis etiam ſimile reſponſum eſt: ait enim ſpiritus ſanctus in CXVII. Pſal. *Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. An non factus eſt iſte, & eſt mirabilis in oculis noſtris?* Per multos prophetas ſpiritus ſanctus nominis iſtius

cap. 3. ordinem monſtrat; ait enim Zacharias propheta: *Ecce ego adduco puerum meum, ortus ei nomen eſt, quoniam lapis, quem dedi*

coram

coram Ieſu, ſuper lapidem ipſum unum, ſeptem oculi ſunt. Sed ut manifeſtius conſtet, antiquiora uenerandarum lectionum ſecreta pandamus. In Deuteronomio cap. 27. ita comprehenſum eſt: *Et ſcribes ſuper lapidem omnem legem hanc.* Ieſus etiam Naue iuſſu diuinitatis hoc ſpecialiter comprehendit, ait enim: *Et accepit lapidem* cap. 24. *magnum, & ſtatuit eum contra Dominum. Et ait Ieſus ad populum: Ecce lapis iſte erit mihi in teſtimonium, quia iſte audiuit omnia quæ dicta ſunt à Domino quando loquutus eſt ad uos. Et erit iſte nobis in teſtimonium in nouiſſimo dierum, quando receſſeritis à Domino ueſtro.* Quod autem per hunc lapidem, id eſt, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & dii iſti caſuri ſint, & multitudo templorum, aperte Daniel cap. 2. uenerandis oraculis explicauit, ait enim, cùm interpretaretur ſomnium regis: *Et ecce imago, imago nimis magna, & contemplatio ipſius imaginis metuenda, elata ſtabat contra te, cuius caput fuit ex auro bono, pectus & brachia eius argentea, uenter & femora ærea, pedes autem ex parte quidem*

 ferrei,

ferrei, ex parte autem fictiles, quoaduſque abſciſſus eſt lapis de monte, ſine manibus concidentium, & percußit imaginem ſuper pedes ferreos & fictiles, & comminuit eos minutatim, & factum eſt ſimul ferrum & teſta, & æramentum & argentum, & aurum facta ſunt minuta quaſi palea, & ut puluis in arida æſtate, & uentilauit illa uentus, ita ut nihil remanſerit in illis. Et lapis qui percußit imaginem factus eſt mons magnus, et impleuit totam terram. Quis locus in terra eſt, quem non Chriſti poſſederit nomen? qua Sol oritur, qua occidit, qua erigitur ſeptentrio, qua uergit auſter, totum uenerandi numinis maieſtas impleuit. Et licet adhuc in quibuſdam regionibus idololatriæ morientia palpitent membra, tamē in eo res eſt, ut ē Chriſtianis omnibus terris peſtiferum hoc malum funditus amputetur. De idololatrorum lapide, de quo dicunt: θεὸς ἐκ πέτρας quid prophetarum reſpondet oraculum? quis autem reſtitit, uel cui parcit iſte lapis? Lapis autem hic ſanctus, id eſt, Chriſtus aut fidei fundamenta ſuſtentat, aut in angulo poſi-

poſitus, duorum parietum membra æquata moderatione coniungit, id eſt, ueteris & noui Teſtamenti in unum colligit gentes; aut certe corporis & animi diuerſitatem, inuiolata homini immortalitate conſociat; aut legē promulgat, aut contra peccantes teſtimonium perhibet: aut (quod eſt potius) imaginem Diaboli percutit, ut ſuperato eo atque proſtrato, & in cinerem fauillasq; conuerſo, erecto ſublimitatis ſuæ uertice, purum dominationis imperium habeat. Vos nunc Conſtanti & Conſtans, ſacratiſsimi Imperatores, & uenerandæ fidei ueſtræ imploranda uirtus eſt, quæ ſupra homines erigitur, & à terrena fragilitate ſeparatur, cœleſtiumq; ſe rerum ſocietate coniungit, quæ in omnibus actibus ſuis, prout poteſt, Dei ſummi ſequitur uoluntatem. Modicum tantum ſupereſt, ut legibus ueſtris funditus proſtratus Diabolus iaceat, ut extinctæ idolatriæ pereat funeſta contagio. Veneni huius uirus euanuit, et per dies ſingulos ſubſtantia profanæ cupiditatis exſpirat.

Erigite uexillum fidei, uobis hoc diuinitas reſeruauit, cuius fauore eminentes proſtratores eſtis omnium hoſtium ueſtrorum; quorum opera Romanum infirmabatur imperium. Signum uenerandæ legis erigite, ſancite, promulgate quod profit; Sit fauſtum fœlixq; Reip. quod tot aceruis cæſorum hoſtium proſtrauiſtis exercitum. Felices uos quoque gloriæ ac uoluntatis ſuæ Deus fecit eſſe participes, idololatriæ excidium, & profanarum ædium ruinas propitius Chriſtus populo ueſtris manibus reſeruauit. Ille ſpiritualibus armis malos ſpiritus; uos mala terrena uiciſtis. Erigite tropæa uictoriæ, & proferatur ingens titulus triumphorum: profanarum rerum ſtrage gaudentes, exultate fortius; exultate fidenter. Fælicitas ueſtra cum Dei uirtute coniungitur, pro ſalute hominum Chriſto pugnante uiciſtis. Omnia ſymbola profanæ religionis per ordinem ſuggerantur, ut probemus nequiſsimum hoſtem generis humani de ſanctis hæc ueneran-

nerandiſque prophetarum oraculis ad contaminata furoris ſui ſcelera tranſtuliſſe. Inuenimus enim & ita dici: ἑλιλικερες δίμορφει. Deus iſte ueſter non biformis eſt, ſed multiformis. In multas enim ſpecies ueteratoris forma mutatur. Ipſe eſt baſiliſcus & ſcorpio, qui fidelium ſecuris ueſtigiis premitur: ipſe malicioſus anguis, cuius caput quærit decepta mortalitas: ipſe tortuoſus Draco, qui hamo ducitur, qui captiuus includitur: iſte Deus ueſter Lernei anguis crinibus adornatur, uidens ut percuſſo domino morientium anguium turba ſuccedat. Quid ſic renaſcentibus hydris pullulas? quid te fœcunda ſcelerum ſobole componis? mortis tuæ uiam didicimus, ſcimus quibus remediis artis tuæ uenena uincantur. Chriſti immortalem ſanguinem bibimus, noſtro ſanguini Chriſti ſanguis adiunctus eſt. Hoc eſt ſalutare remedium ſcelerum tuorum, quod à Dei plebe mortiferum uirus excludit. Quis Deum iſtum, quem plangunt, cum cornibus uidit? quæ

Iob. 40.

ſunt iſta cornua, quæ habere ſe iactat? Alia ſunt cornua, quæ propheta ſancto ſpiritu annuente commemorat, quæ tu, Diabole, ad maculatam faciem tuam putas te poſſe transferre. Vnde tibi ornamenta quæris & gloriam? Cornua nihil aliud niſi uenerandum ſignum crucis monſtrant. Huius ſigni uno extenſo ac directo cornu mundus ſuſtentatur, terra conſtringitur. Et è duorum, quæ per latus uadunt compagine oriens tangitur, occidens ſubleuatur, ut ſic totus orbis tripartita ſtabilitate firmatus confixi operis, immortalitatis radicis fundamenta teneantur: hoc ſecretum nobis uenerandum prophetæ oraculum tradidit. Inueniemus enim in Abacuc
cap. 3. ita eſſe perſcriptum: *Texit cælos uirtus eius & laude eius plena eſt terra. Et ſplendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius erunt. Et illic conſtabilita eſt uirtus gloria eius, & conſtituet dilectionem ſuam. Ibit uerbum, & precedet ſecundum greſſus ſuos.* En ueneranda crucis cornua, en ſanctæ uirtutis immortale faſtigium, en glorioſi operis

ris diuina compago. Tu Chriſte mundum ac terram extenſis manibus, tu cœleſte ſuſtentas imperium; tuis immortalibus adhæret humeris ſalus noſtra, tu Domine æternæ uitæ baiulas ſignum, tu uenerando inſtinctu hoc nobis denuncias per prophetas. Ait enim Eſaias: *Ecce natus eſt nobis filius, imperium ſuper humeros eius, & uocatum eſt nomen eius magnæ cogitationis nuncius.* Hæc ſunt crucis cornua, quibus omnia & ſubleuantur pariter & continentur. His cornibus bene hominum nititur uita. Vt Amalech uinceretur extenſis manibus Moyſes hæc imitatus eſt cornua, ut facilius impetraret, quod magnopere poſtulabat, crucem ſibi fecit ex uirga. Ad hæc cornua feſtina celeritate properate, ad hæc cornua humili ueneratione confugite. His uos affigant cornibus, iuſticia, æquitas, pudicitia, miſericordia, patientia, fides: ut ueneranda præferentes inſignia, conſecrati fontis maieſtate gaudentes, & ſepulturæ Chriſti participes ſitis & uitæ. Aliud etiam ſymbolũ

cap. 9.

Exo. 17.

droponamus, ut conamine cogitationis ſcelera reuelentur; cuius totus ordo dicendus eſt, ut apud omnes conſtet, diuinæ diſpoſitionis legem peruerſa Diaboli eſſe imitatione corruptam. Nocte quadam ſimulacrum in lectica ſupinum ponitur, & per numeros digeſtis fletibus plangitur. Deinde cum ſe ficta lamentatione ſatiauerint, lumen infertur. Tunc à ſacerdote omnium qui flebant, fauces unguntur, quibus perunctis, ſacerdos hoc lento murmure ſuſurrat:

Θαρρεῖτε μύσται τοῦ θεοῦ σεσωσμένου,
Ἔσται γὰρ ἡμῖν ἐκ πόνων σωτηρία.

Quid miſeros hortaris ut gaudeant? quid deceptos homines lætari compellis? quam illis ſpem, quam ſalutem funeſta perſuaſione promittis? quid illos falſa pollicitatione ſollicitas? Dei tui mors nota eſt, uita non comparet, nec de reſurrectione eius diuinum aliquando reſpondit oraculũ, nec hominibus ſe poſt mortem, ut ſibi crederetur, oſtendit, nulla huius operis documẽta promiſit, nec ſe hoc facturum eſſe præcedentibus

bus monſtrauit exemplis. Idolū ſepelis, idolum plangis, idolū de ſepultura profers, & miſer, cū hæc feceris, gaudes. Tu Deum tuum liberas, tu iacentia lapidis membra componis, tu inſenſibile corrigis ſaxum. Tibi habeat gratias Deus tuus, te paribus remuneret donis, & ſui uelit eſſe participem, ſic moriaris ut moritur, ſic uiuas ut uiuit. Nam quod unguento perunguntur fauces, quis non facinus iſtud deſpecta uanitate contemnat? Habet ergo Diabolus Chriſtos ſuos, & quia ipſe Antichriſtus eſt, ad infamiam nominis ſui miſeros homines ſcelerata ſocietate perducit. Vnguentum hoc reſerua mortuis, reſerua morituris, ut quos laqueis tuis ceperis, eos uenenato unguento oblitos lugubri ac funeſto ſemper mergas exitio. Aliud eſt unguentum, quod Deus pater unico tradidit filio, quod filius credentibus diuina nominis ſui maieſtate largitur. Chriſti unguentum immortali compoſitione conficitur, & ſpiritualibus pigmentorum odoribus temperatur. Hoc

unguentum à mortalibus laqueis putres hominum artus exuit, ut ſepulto primo homine, ex eodem ſtatim homine homo alius fœlicius naſcatur. Et ut hoc manifeſtius explicetur, ſacrorum lectionum arcana pandenda ſunt. Ait
Pſal. 44 enim Dauid, ut huius unguenti gratiam traderet: *Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit tibi in æternum. Accingere gladium tuum circa femur tuum potentiſſime. Specie & pulchritudine tua intende, proſperè procede, & regna. Propter ueritatem & manſuetudinem & iuſticiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Sagittæ acutæ potentiſſimæ populi intra te decident in corde inimicorum Regis. Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi: uirga recta, eſt uirga regni tui. Dilexiſti iuſticiam, odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Mirrha & gutta, & caſia à ueſtimentis tuis de ædificiis eburneis, ex quibus te iucunditate affecerunt.* Immortalis unguenti ſecreta peruidimus, & diuinæ nobis diſpoſitionis ordo monſtratus

eſt.

eſt. Regnum perpetuum, & cœli diadema domino noſtro cum unguenti maieſtate collatum eſt. Quis autem hic ſit qui regendi orbis accepit poteſtatẽ, qui uenerandi nominis maieſtate decoratur, aliud nobis monſtrat oraculum: ait enim is idem Dauid: *Vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduerſus dominum, et aduerſus Chriſtũ eius.* Pſal. 2. Quid te ſic extollis ſacrilega perſuaſio? quid miſeros homines effrenata temeritate circumuenis? unguentum Chriſti cœli donat imperium, unguentum ueſtrũm gehennæ ſuſcitat flammas. Sed quod impuro ore ſacerdos iſte, & polluta uerborum contaminatione componit, libet diligenti inquiſitione diſcutere. Liberato Deo ſuo, bonum animum gerere ſocios, fiduciã bonæ ſpei habere perſuadet. O quàm miſeris, quàm luctuoſis ſe laqueis inuoluit caduca calliditas. Quis Deum tuum liberat? cui hoc præſtitit, quod laborat? Diſce, diſce quod neſcis, diſce quod non uides.

Chriſtus

Chriſtus filius Dei, ut humanum genus à mortis laqueis liberaret, omnia iſta ſuſtinuit, ut captiuitatis duræ iugum tolleret, ut hominem patri redderet, ut mitigata offenſa hominem cum Deo proſpera conciliatione componeret, ut promiſſæ reſurrectionis fructum proprio monſtraret exemplo, fecit filius Dei quod ante promiſerat, clauſit ianuas ſedis infernæ, & duræ legis neceſsitatem calcata morte proſtrauit. Per triduum recens ita ab eo iuſtorum turba collecta eſt, ne diutius contra eos mortis dominaretur improbitas, ne iuſtorum meritum ex longa deſperatione concideret, fregit clauſtra perpetua, & ferreæ fores Chriſto iubente collapſæ ſunt: ecce terra contremuit, & fundamentorum ſuorum ſtabilitate concuſſa, præſentis Chriſti numen agnouit. Ante
Luc. 23. præfinitum tempus præcipitat diem mundi rotata uertigo; & Sol non completo diurnarum horarum ſpacio pro-
Mat. 27 perato curſu uergit in noctem. Ecce celi faſtigia ſumma ſinduntur, & obſcuriori-

rioribus tenebris orbem terrarum caligo noctis abſcondit. Omnia elementa Chriſto pugnante turbata ſunt, tunc ſcilicet cum primùm contra mortis tyrannidem humanum corpus armauit. Per triduum iſta conflictatione pugnatum eſt, quam diu mors ſuperatis maliciæ ſuæ uiribus frangeretur. Quid ſolita impatientia homo religioſe, homo Chriſti deſperas & deficis. Tridui moram non fers, ſollicitudinem ac deſperationem tuam nouis precibus confiteris? Hoc te facturum eſſe illo die ſpiritus ſanctus ueneranda uoce ſignificat, cum per Dauid dicit: *AEſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Exurge quare obdormis Domine, exurge & ne diſperdas uſque in finem. Quare faciem tuam auertis? obliuiſceris inopiam noſtram, & tribulationem: quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra, hæſit in terra uenter noſter. Exurge Domine opem fer nobis, & libera nos propter nomen tuum.* Pſal. 44 Ecce poſt triduum lucidior ſolito dies oritur, & reddita ſoli præteriti luminis gratia. Omnipotens Deus Chriſtus ſplen-

ſplendidioribus ſolis radiis adoratur. Exultat ſalutare numen,& triumphales currus eius iuſtorum ac ſanctorum turba comitatur. Tunc elato gaudio clamat
1. Cor. 15. elata mortalitas: *Vbi eſt mors aculeus tuus?* Tunc præcurrens ſalutare numen aperiri ſibi cœleſtes ianuas præcipit. Aperite, aperite,& immortalia clauſtra conuellite. Chriſtus Deus calcata morte ad cœlum, hominem quem ſuſceperat reuocat. Hoc à uenerando propheta ſancta uoce præcanitur, & ex ore prophetico uox iubentis auditur, ait enim ſpiritus ſanctus, ut nobis potentiam Chriſti iubentis oſtenderet: *Tollite portas Principes ueſtras, & extollite portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* Hoc angelis neſcientibus imperatur, neque enim ſcire potuerunt, quando uerbum Dei deſcendit ad terram, ideo & ipſi ſollicita interroga-
Pſal. 24. tione reſpondent: *Quis eſt iſte rex gloriæ?* Quibus quærentibus perſpicua Chriſtus numinis ſui maieſtate reſpondit: *Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Cognoſcitur ſtatim à cuſto-
dibus

dibus cœli filius Dei, & quicquid illos ante fefellit, agnoſcunt. Vident proſtrati hóſtis exuuias, & recordati primæ diſpoſitionis ordinem, etiam ipſi cum aſcendentibus iterata pariter uoce conclamant: *Tollite portas qui præeſtis illis; & extollite uos portæ æternæ & introibit rex gloriæ.* Reuerſo filio promiſſa pater regni ſceptra reſtituit, & ſellam regni æqua poteſtate concedit, ut imperet [ut regnet] ut teneat, ut perpetua numinis ſui maieſtate dominetur. Audi quid de illo Danielem ſpiritus ſanctus iuſſerit dicere: *Videbam in uiſu nocte, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis ueniens, uenit uſq; ad ueterem dierum, & ſtetit in conſpectu eius, & qui aſſiſtebant obtulerunt eum. Et data eſt ei poteſtas regia, & omnes reges terræ & regnum & omnis claritas ſeruiuit ei. Et poteſtas eius æterna, quæ non aufertur, & regnum eius nõ corrumpetur.* Hæc eadẽ nobis ſancta reuelatione monſtrantur: inuenimus enim in Apocalypſi ita eſſe perſcriptũ: *Et conuerſus reſpexit, ut uiderem, uocem, quæ* *cap. 7.* *cap. 1.*

mecum

mecum loquebatur, & uidi ſeptem candelabra aurea, & in medio candelabrorum ſimilem filio hominis ueſtitum podere, & erat præcinctus ſupra mammas Zona aurea. Caput autem eius & capilli erant albi, uelut lana alba ut nix; oculi eius ut flamma ignis, & pedes eius ſimiles aurichalco, ſicut de fornace ignea, & uox eius, ut ſonus aquarum multarum, & habebat in dextera ſua ſeptem ſtellas, & ex ore eius gladius, ex utroque acutus, & facies eius ſplendebat, ut ſol in uirtute ſua. Et cum uidiſſem cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Et impoſuit dexteram ſuam ſuper me dicens: Noli timere, ego ſum primus, & nouiſſimus, & uiuus, qui fueram mortuus, & ecce ſum uiuens in ſecula ſeculorum, & habeo claues mortis, & inferorum. Poſt reſurrectionem etiam, cùm diſcipulis ſuis daret certa mandata, immortalium mandatorum ordinem iſta lege concluſit: *Data*

Mat. 28 *eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Ite ergo & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos obſeruare omnia, quæcunque præcepi uobis.* Quod autem Deus pater, parti-

participem eum regni faciens, regalis ſellæ ei conceſſerit ſedes, hoc docetur oraculo: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, quoaduſq; ponam inimicos tuos ſubpedaneum pedum tuorum. Virgam uirtutis tuæ emittet Dominus ex Syon, dominaberis in medio inimicorum tuorum. Tecum principium in die uirtutis tuæ, in claritate ſanctorum, & ex utero ante luciferum genui te. Iurauit Dominus, nec pœnitebit eum.* Hi ſunt inimici Dei, ſacratiſsimi Imperatores, qui ueritatis ordinem contraria lege conturbant, qui peruerſæ cupiditatis inſtinctu ſacrilega uota concipiunt; qui profanæ mentis furore aut lignum ſemper uenerantur aut lapidem. In iſto loco poſiti ordinem debemus ſanctæ diſpoſitionis aperire: ut quicquid nobis inueſtigantibus ſanctum Dei uerbum, prophetica tradidit diſciplina, ad refutandas profani erroris maculas ſpecialiter explicetur, ne *·· ſicut nos diximus, commenti ſunt, qui ſacrilegia errantibus tradiderunt. Sic à nobis ordo ueritatis curioſius requiratur. Suſpen-

Pſalm. 109.

ſis itaque paululum cæteris adhæc explicanda, quæ uera ſunt, transferatur oratio. Vos, Domini Imperatores, ſanctarum aurium ueſtrarum mihi commodate patientiam, ut totum clementiæ ueſtræ, quod promittimus, explicemus. Cur Deus, id eſt, filius Dei, homo paſſus eſt fieri, breui ac uera pietati ueſtræ ratione monſtrabitur. Cum hominẽ primum, id eſt, Adam, ad imaginem ſuam Deus faceret, certam illi mandatorum dedit legem. Is per fœminam, id eſt, Euam deceptus, Diaboli perſuaſionibus, promiſſæ ſibi gloriæ perdidit dignitatem. Lignum erat in Paradiſo, quo promiſſorum à Deo præmiorum perdidit gratiam. De uirginis terræ limo homo factus eſt: nondum enim, ut ait ſcriptura, ſupra terram pluerat. Hic contemptis mandatis Dei, humanum genus mortalitatis laqueis afflixit. Oportebat hoc totum & reformari, & corrigi, & reformatio originis debuit reformare primordia. Ex uirginis terræ limo factus Adam præuaricatione propria promiſſam

Gen. 2.

ſam perdidit uitam. Per uirginem Mariã ac Spiritum ſanctum Chriſtus natus, & immortalitatem accepit & regnum. Arbor ligni peſtiferum deceptis pabulum præbuit: lignum crucis uitã immortali compage reſtituit. Contempſit Adam, obediuit Deo Chriſtus. Sic diuina diſpoſitione quicquid Adam perdidit, Chriſtus inuenit. Nam poſt multa tempora nouiſsimis temporum ſpaciis [id eſt, nouiſsima penè ſeculorum hebdomade] uerbum Dei humano ſe miſcuit corpori, ut hominem liberaret, ut mortẽ uinceret, ut fragilitatem humani corporis cum diuina immortalitate coniungeret. Quid enim faceret tanta turba ſanctorum? quæ illis ſpes ſalutis? quod meritorum præmiũ, ſi ſub una, eademq; conditione ſortis ineluctabilibus mortalitatis laqueis etiã ipſa obligata teneretur? Nihil Abel, nihil Enoh, nihil Noe, nihil Sem, nihil Abraham, nihil Iſaac, nihil Iacob de Dei ſibi miſericordia ac maieſtate promitterent: irent etiam ipſi poſt tantum fidei meritum cùm cæ-

 teris

teris omnibus pariter addictis,& omnes Dei ſanctos unum mortis exitium exciperet, nec haberet apud Deum præmium pietas, ſi una eademque omnes conditio mortis hauriret. Sed Deus Abrahæ clarius à cœli ſyderibus promiſerat regnum: ideò ex genere Abrahæ deſcendens Maria uirgo Deum concipit,ut ſupradictorum hominum ſoboles immortalis ſocietatis uinculo iungeretur, & ſic humanum genus per hominem pariter & Deum æquata ſocietatis comparatione coniunctum, ad immortalitatis imperium obedientiæ merito perueniret. Quia itaque, ſacratiſsimi Imperatores, curioſis auribus ſatisfecimus,reliqua proſequamur,ut uel ſic pollutarum aurium ſordes purificans poſſit ſermo purgare. Sequitur adhuc aliud ſymbolũ, quod pro magno miſerorum hominũ credulis auribus traditur: Ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταύρου πατήρ. Aliquando nobis ſigna,Diabole, maculati nominis prodidiſti, aliquando infame nomen propria uoce confeſſus es.

Scio

Scio qui fueris, quid auſus ſis, ſcio quid fecerit ſcelerum tuorum malitioſa perſuaſio. Hoc erat, quod Euæ, quum eam perderes, magnopere pollicebaris, cum ei diceres: *Eritis quaſi Dii.* Tunc parabas tibi ac tuis templa, & delubra faciebas, & uenenati oris illuuiem nefariis ceremoniis conſecrabas. Serpis in templis, & occiſarum hoſtiarum miſero paſceris ſanguine. Nec uenenis tuis cruor defuit, nec ſemiuſtæ crematorum corporum partes; humanarum te etiam uictimarum frequenter ſanguine cruentáſti. Et ſaciaris templi cruore, uel ara Carthaginis rabies tua, & ſiccarum faucium uenena nutrita ſunt. Tu hæc faciens hominibus te miſeris prodeſſe iactas, ut crudelitate tua perimas, perſuaſione decipias, pollicitatione proſternas. Sic tuis proſpicis parricida. Fugite ô miſeri homines, fugite, & contagionem iſtam quantacunque poteſtis celeritate deſerite. Draco eſt, qui colitur. Latere non poteſt, proprietatem nominis ſui ipſe confeſſus eſt. Confeſſum reum pœna Gen. 3.

 conſe-

conſequitur. Audite quid ſanctus propheta diuina inſtigatione denunciet. cap. 27. Oraculum hoc Eſaiæ nobis fides tradidit, ait enim: *In illa die ſuperinducet Deus gladium ſanctum & magnum, & fortem ſuper Draconem, ſerpentem magnum, & tortuoſum, & interficiet Draconem.* Voluntas Dei perfectio operis ſubſtantia eſt. Bene Draconis lata ſententia eſt: quicquid Deus dixit factum eſt, morituri Draconis hoc ſolatium eſt, ut exitium ſuum frequens perditorum turba comitetur. Si mortis eius dies quæritur, tunc percuſſus eſt, cum hominem Deum uidit, cumq; nobis Chriſti numen apparuit. Poſt illum diem, qui ſerpentis huius ſecutus fuerit inſtitutum, neceſſe eſt ut cũ ſerpente moriatur. Deos iſtos, quos colitis ipſe finxit, ipſe compoſuit. Si pertinaces animi ueſtri in iſto errore permanſerint, ardebitis etiam uos pariter cum Diis ueſtris, ut quicquid autores ueſtri diuina animaduerſione meruerunt, etiam ad ueſtrum exitium hoc ſocietatis conſortio transferatur. Mihi

credite

credite nihil prætermiſit Diabolus, quod hominem miſerum aut debilitaret aut perderet: ideo ſeſe in omnes formas multiplici diuerſitate conuertit, ideo ſe diuerſi generis calliditate compoſuit, ut uariis ac multiplicibus fraudibus homines irretitos interimeret. Sacra ſua perditus carnifex, prô nefas, per lignū ſemper renouari diſpoſuit, ut quia ſciebat ita fore, ut ligno crucis affixa uita hominis perpetuæ immortalitatis compagine ſtringeretur, ideo perituros homines ex ligni imitatione deciperet. In ſacris Phrygiis, quæ matris Deum dicunt, per annos ſingulos arbor pinea cæditur, & in media arbore ſimulachrum iuuenis ſubligatur. In Iſiacis ſacris de pinea arbore cæditur truncus, huius trunci media pars ſubtiliter excauatur. illis de ſegminibus factum idolum Oſiridis ſepelitur. In Proſerpinæ ſacris cæſa arbor in effigiem uirginis formamq́; componitur, & cum intra ciuitatem fuerit illata, quadraginta noctibus plāgitur, quadrageſima uerò nocte comburitur. Sed & illa

illa alia ligna, quæ dixi, ſimilis flamma
conſumit; nam etiam poſt annum ipſorum lignorum rogum flamma depaſcitur. Erraſti miſer, & uehementer erraſti, nihil tibi poterit ignis iſte prodeſſe, fruſtra tibi ex iſta flamma blandiris, hunc ignem commentis tuis ſemper renouans. Ignis qui de facinoribus tuis exigit pœnas, perpetua tormentorum continuatione graſſatur. Diuini ac liberantis ligni ordinem diſce, ut ſcias nulla tibi poſſe ratione ſuccurri. De ca-
Gen.7. taclyſmo humanum genus arca lignea
Gen.22. liberauit. Deinde Abraham ligna uni-
Exo.14. ci filii humeris imponit. De Ægypto
recedentem populum Dei plebem li-
Exo.15. gnea uirga protexit. Lignum dulcem
ſaporem amaræ myrrhæ fontibus red-
Exo.17. didit. Lignea uirga ex ſpirituali petra
Exo.17. ſalutaris unda profertur. Et, ut Ama-
lech uinceretur, circa uirgam Moyſes
Gen.28. expanſis manibus extenditur. Scalæ
ligneæ patriarcha incumbentem angelum ſomniat, & per eandem alios aſcen-
Exo.40. dere, alios cernit deſcendere. Et lex Dei

arcæ

arcæ ligneæ creditur, ut his omnibus, quaſi per gradus quoſdam, ad lignum crucis ſalus hominum perueniret. Quapropter lignum crucis cœli ſuſtinet machinam, terræ fundamenta corroborat, affixos ſibi homines ducit ad uitam. Lignum Diaboli ardet ſemper & moritur, & ad ima tartari credentes homines cum fauillis ſuis ducit. Illud etiam quale ſit ratione tractetur. Arborem ſuam Diabolus conſecrans, intempeſta nocte arietem in cæſæ arboris facit radicibus immolari. Quis tibi hoc ſcelerate perſuaſit? unde hoc peſtifera cupiditate didiciſti? Sempernè te contra Dominũ ſummum nefaria cupiditate componis? ideò te de cœlo ſeuerum diuinitatis iudicium caduca humilitate præcipitat, ideò tibi Dei ſententiâ perpetua pœna decernitur, quod facinoribus tuis per dies ſingulos nouum ſemper additur facinus, quod hominem Dei fraudulenta conaris perſuaſione decipere. Vide quid ſibi ludibrioſus hoſtis inuenerit. Abrahæ immolaturo filium iuſſu Dei *Gen. 22.*

aries ſupponitur,et in uicinæ arboris ra-
Exo. 12. dicibus alligatur. Liberaturus Deus ſummus ex Ægyptiorum tyrannide, plebem ſuam, arietem nocte iuſsit occidi, & ſanguine eius poſtes liniri præcepit. Ipſum à certo numero hominum per nocturnas epulas confici iubet, & ſacrificio ipſi Paſchæ nomen imponit. Sed hoc ad imaginem futurorum prouidentia diuinæ maieſtatis inuenit, ut per ſignum, uerum Paſcha nobis oſtenderet. Ideò cùm de paſsione Domini noſtri diuino Spiritu iubente Prophe-
Eſai. 53. ta præcaneret, ait: *Sicut ouis ad uictimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate iudicium ei ſublatum eſt. Natiuitatem eius quis enarrauit? quoniam auferetur à terra uita*
Hierem. 11. *eius.* Alius etiam Propheta hæc eadem ſimili reſpondit oraculo: *Domine ſignifica mihi & cognoſcam, tunc uidi meditationes eorum. Ego ſicut agnus ſine malicia perductus ſum ad uictimam. In me cogitauerunt cogitatum dicentes: Venite mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra*

uitam

uitam eius. Agnum autem appellari Dominum noſtrum ſancta nobis reuelatione monſtratur. In Apocalypſi enim ita cap. 5. inuenimus eſſe perſcriptum: *Et uidi in medio throni & quatuor animalium, & in medio ſeniorum agnum ſtantem, quaſi occiſum habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi per orbem terræ. Et uenit & accepit librum de dextra ſedentis in throno. Et cum accepiſſet librum, quatuor animalia & uiginti quatuor ſeniores proſtrauerunt ſe ante agnum, habentes ſinguli aureas cytharas plenas odoramentis ſupplicationum, quæ erant orationes ſanctorum, & cantauerunt nouum canticum dicentes: Dignus es accipere librum, & aperire ſigna eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo ſanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo et natione, & nos regnum Deo noſtro ſacerdoteſq; feciſti, & regnabimus ſuper terram.* Iohannes quoq; filiũ Dei agni nomine appellat, ut & ipſe propheticæ pollicitationi reſpondeat; ait enim in Euangelio: *Altero die uidet Iohannes Ieſum uenientem ad ſe* cap. 1. *& ait: Ecce agnus Dei, ecce qui aufert peccata mundi.*

mundi. Pro ſalute hominum agni iſtius uenerandus ſanguis effunditur, ut ſanctos ſuos filius Dei profuſione precioſi ſanguinis redimat: ut qui Chriſti ſanguine liberantur, maieſtate prius immortali ſanguinis conſecrentur. Neminem apud idola profuſus ſanguis iuuerit. Et ne cruor pecudum miſeros homines aut decipiat aut perdat, polluit ſanguis iſte non redimit, & per uarios caſus homines premit in mortem. Miſeri ſunt, qui profuſione ſacrilegi ſanguinis cruentantur. Tauribolium uel Criobolium ſcelerata te ſanguinis labe perfundit. Lauentur itaque ſordes iſtæ, quas colligis. Quære fontes ingenuos, quære puros liquores, ut illic te poſt multas maculas cum Spiritu ſancto Chriſti ſanguis incandidet. Vt autem miſeros homines ad ſanam mentem reuocet plena perſuaſio, maiore autoritate opus eſt, ut curatis ac ſanatis mentibus, nullũ præcedentis peſtilentiæ ueſtigium relinquatur. Quid itaque ſunt idola, uel quam habeant ſubſtantiam, pro-

prophetarum oraculis, ac diuina uoce monſtratum eſt, quæ omnia ſpecialiter dicenda ſunt, ut hoc non noſtra temeritate prolatum, ſed diuino magiſterio nobis traditum, & cœleſti agnoſcatur uoce ſignatum. Quæ ſit ſubſtantia eius ſapientiæ ueneranda uoce monſtratur, ait enim in libris Salomonis: *Omnia idola nationum æſtimauerant Deos, quibus neq; oculorum uiſus eſt ad uidendum, neque nares ad percipiendum ſpiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum. Sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos, & qui ſpiritum mutuatus eſt finxit illos. Nemo autem ſibi hominum poterit Deum formare: cum ſit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior eſt autem his quos colit, quoniam quidem ipſe uixit, illi nunquam.* Sap. 15. Quid amplius quærimus, ſapientia nos diuina uoce conuenit, & quicquid in arcanis Dei uiderat docuit, & quod erat ſalubre, monſtrauit, ne fragilis & caduca mortalitas in exitium ſuum mortemq; properaret. Hoc idem in Pſalmis præmonet

monet ſpiritus ſanctus. Inuenimus enim in Pſalmo CXXXIV. ita eſſe perſcriptum: *Idola gentium, argentum & aurum, opus manuum hominum. Os habent & non loquuntur, oculos habent & non uident, aures habent & non audiunt. Neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum, ſimiles ſunt illis qui faciunt ea.* Si artifex, qui ad oſtentationem ingenii ſimulachrum aut ſculpſit, aut fudit diuina maledicti animaduerſione percutitur, quid ſperare debeat conſiderandum eſt, qui quod alter uendidit, Deum dicit. Hieremias etiam cum præcepta Deo iubente plebi daret, hac populum oratione conuenit: *Dicite autem* *Baruch.* *6.* *in corde ueſtro, tibi oportet adorare Domine. Angelus autem meus uobiſcum eſt, legem autem exquiram ab animabus ueſtris. Lingua eorum polita fabro, ipſa etiam inaurata, & inargentata falſa ſunt, & non poſſunt loqui: Et ſicut uirgini hortatu amantis accepto auro fabricati ſunt coronas ſupra capita Deorum ſuorum. Eſt autem quando ſubtrahent ſacerdotes à Diis ſuis aurum & argentum, & erogabunt illud in ſemetipſos. Dabunt etiam*

ex

ex ipſo & proſtitutis meretricibus, ornabuntq́; illos ut homines ueſtimentis, Deos argenteos, & aureos, & ligneos. Addit etiam in ſequentibus, ut omnem dubitationem trepidationis excutiat: *Supra corpus eius & caput uolitant noctua & hirundines & aues ſimiliter. Vnde ſcietis quia non ſunt Dii? Non ergo timueritis eos. Aurum eſt, quod circa ſe habent ad ſpeciem, niſi aliquis exterſerit æruginem, non fulgebit. Neq; enim cum conflabuntur ſentient, precio empti ſunt in quibus Spiritus non eſt, ſine pedibus in humeris portantur.* Addit etiam ut confirmata mens fortius roboretur: *Scientes itaque ex his quia non ſunt dii, ne timueritis eos.* Et ut ſacerdotum eorum miſerum dedecus monſtret, addit: *In domibus eorum ſacerdotes ſedent habentes tunicas ſciſſas, & capita & barbas raſas, quorum capita nuda ſunt. Rugiunt autem clamantes contra Deos ſuos, ſicut in gehenna mortui.* Quod autem & reges & gentes hæc de ipſis pronunciaturi ſunt, is idem Propheta præſaga uoce ſignificat, ait enim: *Scietur poſtea, quia falſa ſunt gentibus uniuerſis,* *Baruch cap. 6.*

uerſis, & regibus. quia manifeſtum eſt, quod non ſunt dii, & nullum Dei opus ſit in ipſis. Regem regioni non ſuſcitabunt, neque pluuiam hominibus dabunt. Iudicium quoq; non diſcernent, neque regionem liberabunt ab iniuria, quia nihil poſſunt. Et cum inciderit in domo Deorum ligneorum & inauratorum, & inargentatorum ignis, ſacerdotes illorum liberabuntur: ipſi autem ſicut trabes in medio comburentur. Regi autem & bello non reſiſtent, quomodo exiſtimandum eſt, uel recipiendum, quia ſunt Dii? Neque à furibus, neque à latronibus ſe liberabunt Dii lignei & aurati, & inargentati, quibus hi, qui fortes ſunt, aurum & argentum, quo operti ſunt, auferent illis. Tollite, tollite ſecuri, ſacratiſsimi Imperatores, ornamenta templorum. Deos iſtos aut monetæ ignis, aut metallorum coquat flamma. Donaria uniuerſa ad utilitatem ueſtram dominiumque transferte. Poſt excidia templorum in maius Dei eſtis uirtute prouecti; Viciſtis hoſtes, propagaſtis imperium: &, ut uirtutibus ueſtris gloria maior accederet, mutato ac contempto temporum ordine.

ordine. Hyeme (quod nec factum eſt aliquando, nec fiet) tumentes, ac ſæuientes undas calcaſtis Oceani ſub remis ueſtris. Incogniti iam nobis penè maris unda contremuit, & inſperatam Imperatoris faciem Britannus expauit. Quid amplius uultis? Virtutibus ueſtris uicta elementa ceſſerunt. Quod autem Deus iubeat idola non fieri, ſacroſanctæ legis ſcripta declarant. In exodo enim ſic inuenimus eſſe perſcriptum: *Non facietis uobis Deos argenteos, neque Deos aureos.* *cap. 20.* Et rurſus in eodem libro, uocem Dei iubentis inuenio: *Non facies tibi idolum, nec cuiuſquam ſimilitudinem.* *cap. 20.* Pudorem miſeris indicit Spiritus ſanctus, quia cupit errantes reuocare, non perdere. Et ait per Eſaiam: *Confundemini confuſione, qui fiditis ſuper ſculptilia, qui dicitis fuſilibus: uos eſtis Dii noſtri.* *cap. 42.* Dat etiam legem, quam conſecratus populus deuota perpetuitate cuſtodiat, & ita mandat: *Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies.* Et in Deuteronomio ſimilia Dei mandata noſcuntur, ait enim: *Non erunt tibi Dii a-* *cap. 5.*

lii abſque me. Addit etiã, ut animis eorum maieſtatis ſuæ pondus inſinuet: *Videte,*
cap. 32. *uidete quia ego ſum, & nõ eſt Deus præter me. Ego interimã, & uiuere faciam, percutiam & ego ſanabo, & non eſt, qui eripiat de manibus meis.* In Apocalypſi etiam hoc idem ſan-
cap. 14. cta reuelatione monſtratur, ita enim ſcriptum eſt: *Et uidi alium angelum uolantem medio cœlo, habentem Euangelium æternum, ut annunciaret ſuper terram per omnes nationes & tribus, & linguas, & populos, dicentem uoce magna: Metuite potius Dominum, & date illi claritatem. Quoniam uenit hora iudicii eius, & adorate eum qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt.* Dominus quoque noſter Ieſus Chriſtus paterna legis inſtituta cuſtodiens, hoc idem ueneranda conſtitutione promulgat, ait enim: *Audi Iſrael;*
Mat. 22 *Dominus Deus tuus Deus unus eſt, & diliges*
Luc. 10. *Dominum Deum tuum de toto corde tuo, &*
Mar. 12. *de tota anima tua, & de tota uirtute tua, hoc primum eſt, & ſecundum ſimile huic: Diliges proximum tibi tanquam te. In his duobus*

præceptis tota lex pendet,& Prophetæ. Sequitur autem hoc diuinum uenerandumq́; præceptũ immortalis Domini ac ſancta concluſio;addit enim,ut manifeſtius uiam ſalutis oſtendat,& ita loquitur: *Hæc eſt autem uita æterna, ut agnoſcant te ſolum uerum Deum,& quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum.* Sacrorum mandatorum ordinem ſcitis, quid ſequi, quid fugere debeatis, ueneranda atque immortali uoce didiciſtis. Audite rurſus, quod maneat contemnentes exitium,quibus illos calamitatibus neceſsitas uenerandæ legis aſtrinxerit: clauſula enim uenerandorum mandatorum in hæc uerba colligit: *Sacrificans Diis eradicabitur, præter Domino ſoli.* Exo.22. Si ſolum ſacrilegum hominem metuenda pœna percuteret: ſi peccanti ſoli minaretur ſeueritas legis, bene ſe ad ſacrilegium obſtinati furoris temeritate firmaret: nunc etiam ſtirpi minatur & ſoboli, & hoc agit ne qua pars nequiſsimi ſeminis relinquatur,ne quod profani generis ueſtigium maneat. *Sacrificans*, inquit,*Diis eradicabitur.* Conſidera quid

agas miſera ac luctuoſa perſuaſio. Facinus tuum plurimos perdit, & per omnem ſubſtantiam generis tui fœcunda poena diuiditur. Cur autem contra ſacrificantes ſic ſæuiat, ordinatæ legis au-
cap. 32. toritas in Deuteronomio manifeſta ſignificatione monſtratur: ita enim inuenimus eſſe perſcriptum: *Sacrificauerunt dæmoniis, & non Deo.* Ad contaminatos ac pollutos te ſpiritus ne transferas, ab inferioribus ne ſperes auxilium: ne his ſupplices, quibus Dei gratia, iam imperare debes. Ecce dæmon eſt quem colis, cum Dei & Chriſti eius nomen audierit, contremiſcit, & ut interrogantibus nobis reſpondeat trepidantia uerba, uix ſe colligit: adhærens homini laceratur, uritur, uapulat, & ſtatim de commiſsis ſceleribus confitetur. Ne hunc colas, ne huic ſupplices, ne proſtratus huic flectas genua, interdicto uenerandæ legis iuberis. Hinc ſeueritatis pœna, hinc animaduerſionis metu metuenda ſententia. Quid Dei indulgentia libertate conceſſa iugũ potius eligis ſeruitutis * *

Non

Non deſinit Deus ſummus crimen hoc ſalutari uoce pulſare, ſed miſericordia eius errantes homines corrigere frequenti comminatione feſtinat. Audi per Eſaiam Prophetam uox diuina quid dicat: *Adorauerunt Deos, quos fecerunt digiti eorum, & curuatus eſt homo, & humiliatus eſt uir, & non laxabo illis.* Et iam uos, ô profani homines, iratum numen alloquitur, & adhuc errores ueſtros ſacra conuenit uoce, ait enim in ſequentibus per eundem Prophetam: *Illis fudiſtis libamina, & illis impoſuiſtis ſacrificia. Super hæc non indignabor, dicit Dominus?* Adhuc indignationem ſuam ſalutaris Deus dilatat, ſeueritatem ſuſpendit, ſi uos forſitan peccare pœniteat, ut ſacrilegæ uoluntatis exitium aliquo genere relinquatis. Ecce in ipſo indignationis impetu moderata rurſus uoce, perſuadet, & irarum ſuarum comprimit ſtimulos, ait enim per Hieremiam prophetam: *Nolite ambulare poſt Deos alienos, ut ſeruiatis eis, & ne adoraueritis, ne incitetis me in operibus manuum ueſtrarum, ad diſperdendos*

Eſai. 2.

Eſa. 57.

cap. 25.

dendos uos. Quid hic ad ſacrilegium pronus aures tuas obſtruis? quid hic obſtinati furoris ardore in exitium mortemque feſtinas? Liberum te Deus fecit, in tua manu eſt, ut aut uiuas aut pereas. Quid te per abrupta præcipitas? in lubrico itinere conſtitutus, et in ipſo lapſu poſitus, titubantia aliquando ſuſpende ueſtigia? Ecce ſententia depromitur, ecce pœna decernitur, diu criminibus tuis pepercit diuina moderatio, diu facinus tuum cum diſsimulatione reſpexit, peruenis ad illud anceps, ubi ſpes, ubi uota deficiunt. Et ut manifeſtius inſtruaris, animaduerſionis exitiũ diſce.

cap. 14. Super hac re in Apocalypſi totus ordo reſponſi eſt, ita enim ſcriptum eſt: *Si quis adorat beſtiam et imaginem eius, & accipit uota in fronte ſua, & in manu, bibet & ipſe de uino iræ Dei, mixto in poculo iræ eius. Et puniet igne & ſulphure ſub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in ſecula ſeculorum aſcendet. Nec habebunt requiem die ac nocte, quicunque adorant beſtiam, et imaginem eius.* Sed & uobis, ſacratiſsimi Imperatores,

ad uindicandum et puniendum hoc malum neceſsitas imperatur, & hoc uobis Dei ſummi lege præcipitur, ut ſeueritas ueſtra idolatriæ facinus omnifariam perſequatur. Audite & commendate ſanctis ſenſibus ueſtris quid de iſto facinore Deus iubeat. In Deuteronomio cap. 13.
lex iſta præſcripta eſt, ait enim: *Quod ſi rogauerit te frater tuus, aut filius tuus, aut uxor tua, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus tuus, qui eſt æqualis animæ tuæ, latenter dicens: Eamus & ſeruiamus aliis Diis gentium, non conſenties ei, & non exaudies eum, & non parcat oculus tuus ſuper eum, & non cœlabis, annuncians annunciabis de illo. Manus tua erit ſuper eum inprimis interficere eum, & manus omnis populi deinceps. Lapidabunt eum & morietur, quoniam quæſiuit auertere te à Domino tuo.* Nec filio iubet parci, nec fratri, & per amatam coniugem gladium uindicem ducit. Amicum quoque ſublimi ſeueritate perſequitur, & ad diſcerpenda ſacrilegorum corpora omnis populus armatur. Integris etiam ciuitatibus, ſi in iſto fuerint facinore deprehenſæ,

decernuntur excidia: & ut hoc prouidentia ueſtra manifeſtius diſcat, conſtitutæ legis ſententiam proferam. In eodem libro in integris ciuitatibus pœnam Dominus hac uoce conſtituit, ait enim:

Deut. 13.

Aut ſi audieris in una ex ciuitatibus, quas Dominus Deus tuus dat tibi, inhabitare illic, dicentes: Eamus & ſeruiamus Diis aliis, quos non noſtis: interficiens necabis omnes, qui ſunt in ciuitate cæde gladii, & incendes ciuitatem igni, & erit ſine habitatore. Non ædificabitur in æternum. Et auertetur Dominus ab indignatione iræ ſuæ, & dabit tibi miſericordiam, & miſerebitur tui, & multiplicabit te, ſi exaudieris uocem Domini Dei tui, & obſeruaueris præcepta eius.

Deut. 13.

Miſericordiæ ſuæ uobis, ſacratiſsimi Imperatores, Deus ſummus præmia pollicetur, & amplificationis maximæ augmenta decernit. Facite itaq; quod iubet, complete quod præcipit. Auſpicia ueſtra maioribus cumulata ſunt donis, initio fidei poſitæ diuini fauoris incrementa ſenſiſtis. Nunquam uos manus Dei ueneranda deſeruit, nunquam uobis laborantibus de-

negauit.

negauit auxilium. Strati ſunt aduerſantium cunei, & rebellantia ante conſpectum ueſtrum ſemper arma ceciderunt. Miſſi ſunt ſuperbi ſub iugum populi, & Perſica uota collapſa ſunt. Nec ſtare diu contra uos poterit malis ſuis armata crudelitas. Dei uirtutem utrique diuerſo ſenſiſtis euentu. Vobis cœleſtis uictoriæ corona collata, & felicitate ueſtra noſtra releuantur incommoda. Hæc uobis Deus ſummus, ſacratiſsimi Imperatores, pro fide ueſtra reddidit præmia. His uos interim remuneratos inſignibus ad arcana uenerandæ legis inuitat. Pura mente, deuota conſcientia, incorrupto animo clementia ueſtra cœlum ſemper aſpiciat, à Deo ſemper expectet auxilium, Chriſti uenerandum numen imploret, & pro ſalute orbis terrarum ac ueſtra, ſalutari Deo ſpirituales offerat uictimas. Sic uobis feliciter cuncta prouenient, uictoriæ, opulentia, pax, copia, ſanitas & triumphi, ut diuina maieſtate protecti, orbem terræ felici gubernetis imperio.

FINIS.

IOAN. A WOVVER
AD LIB.
IVLII FIRMICI MATERNI V.C.
DE ERRORE PROFANARVM RELIGIONVM
NOTÆ.

PAg. 4. In errore itaque ſunt gentes] Cultum elementorum multis refellit Athanaſ. πρὸς ἕλλ.

Ægypti incolæ aquam colunt] Athanaſ. πρὸς ἕλλ. *Πάντων μάλιστα Αἰγύπτιοι τὸ ὕδωρ προτετιμήκασι, καὶ θεοὺς ἀναγορεύουσι.*

Quæ myſteria vocant] Gloſſema.

Iſis ſoror eſt, Oſiris frater] Totam hanc fabulam ſingulari libro complexus Plutarchus, unde his Firm. petenda interpretatio.

Pag. 5. Adhibuit ſibi Nephten] Ita legendum docet Plutarch. περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος.

& Anubin] Athanaſ. Κυνοκέφαλος Ἀνοῦβις. Propert. latrans Anubis.

venatorem] Plutarch. de Iſide.

Fuerant hi apud Ægyptum reges] Vide Syneſ. orat. Ægypt. ſiue de prouid.

annuis luctibus plangunt] Athanaſ. πρὸς Ἑλλ.

radunt capita] Prudent. I. contra Symm.

Iſidis amiſſum ſemper plangentis Oſirim,
Mimica; & ridenda ſuis ſollennia caluis.

Appian.

Appian. IV. de bello ciu. Euſeb. Præpar. Euang. lib. I I. cap. I. Plutarch. de Iſide. Lucian. de Dea Syria. Syneſ. ἐγκ. φαλάκρας. Tonderi autem ſolitos in luctu ex Plutarch. περὶ δεισιδαιμονίας, & aliis notum.

tundunt pectus, lacerant lacertos] Herod. Eut. ἐν δὲ Βουσίρι πόλι ὡς ἀνάγουσι τῇ Ἴσι τὴν ἑορτὴν εἴρηται πρότερόν μοι. Τύπτονται γὰρ δὴ μετὰ τὴν θυσίην πάντες, καὶ πᾶσαι, μυριάδες κάρτα πολλαὶ ἀνθρώπων ὅσοι γὰρ Καρῶν εἰσὶ ἐν Αἰγύπτῳ οἰκέοντες, οὗτοι δὲ τοσούτῳ ἔτι πλέω ποιεῦσι τούτων, ὅσῳ καὶ τὰ μέτωπα κόπτονται μαχαίρησι. Lactant. I. cap. X X I. *Iſidis Ægyptia ſacra ſunt, quatenus filiū paruulūuel perdiderit, uel inuenerit. Nam primò ſacerdotes eius deglabrato corpore ſua pectora tundunt; lamentantur, ſicut ipſa, cum perdidit, fecerat. Deinde puer producitur quaſi inuentus, & in lætitiam luctus ille mutatur.* Theophil. lib. I. ad Aut.

Pag. 7. frugum ſemina Oſirim dicentes] Athenag. Apol. Euſeb. præparat. Euang. lib. II. cap. I. lib. III. cap. I I. Macrob. Sat. I. Lactant. in I. Stat. Theb. Aliter Plutarchus de Iſide, & Oſir. Vide Suid. Δόγμα.

cum fruges reddunt] Lege: redduntur.

cum fruges genitalis terræ frumento conceptæ omnia rurſus ceperint procreatione generari] Emenda: cum fruges genitali terræ fomento conceptæ noua rurſus.

Pag. 8. εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν] Solennia uerba exclamantium in ſacris Iſidis, inuento corpore Oſiridis. Scholiaſtes Iuuenal. ad illa Sat. VIII. *Exclamare libet, populus quod clamat Oſiri Inuento. Populus Ægypti inuento Oſiri dixit :* εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. Ita enim Iſidem inuentis Oſiridis membris exclamaſſe putabant. Athenag. Apolog. τὴν μὲν τοῦ σίτου σποράν,

σπορὰν, Οσειὶν ὅθεν, φασὶ μυστικῶς ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ τῶν μελῶν ἢ τῶν καρπῶν ἐπιλεχθῆναι τῇ Ισιδι, ἀρήκαμψ, συγχαίρομψ.

Pag.9. Phryges,qui Peſſinuntem incolunt] Strabo lib.XII. Herod lib.1. Ammian. lib. XXII.

circa Galli fluminis] Stephanus περὶ πόλεων in Πάλλ⊚ς.

hoc ordinantes à ſe pati uoluere] Mater Deûm diligebat Atyn,is ab Acdeſti actus in furias teſtula ſibi genitalia deſecat. hoc in honorem magnæ matris imitantur Galli eius Sacerdotes. Arnob.lib.V. Auguſt. de ciuit. Dei lib. II. cap.IV. Schol.Nicandri Theriac. Tatian. πρὸς Ελλ. Ouid.XIV. Metam. Iuſtin. Apolog. Clem. Protrept. Lucian. de dea Syr. Euſeb. præp. Euang. lib.II. cap. IV.

Pag.12. nam hunc eundem,id eſt,aërem nomine Iunonis uel Veneris] Illa; id eſt, aërem. ſunt gloſſographi. Aſſyrios autem ſiue Syros coluiſſe aërem,nomine Iunonis ſeu Veneris ex Plutarcho in Craſſo diſcimus, ubi de dea Hierapolitana: γίνεται δὲ πρῶτον αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς θεᾶς ζώτης, ἣν οἱ μὲν Αφροδίτην, οἱ δὲ ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν, καὶ φύσιν νομίζουσι,καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδέξασαν.Αφροδίτη hæc, οὐρανία. Herodotus lib.1. ἐπιμεμαθήκασι δὲ καὶ τῇ οὐρανίῃ θύειν, παρά τε Ασσυρίων μαθόντες, καὶ Αραβίων. Pauſan. Atticis.

Effœminarunt ſanè hoc elementum] Cic.II. de Nat. Deor. *Aer autem interiectus inter mare,& cælum,Iunonis nomine conſecratur: quæ eſt ſoror & coniunx Iouis, quod & ſimilitudo eſt ætheris, & cum eo ſumma coniunctio. Effœminarunt autem eum,Iunoniq; tribuerunt, quod nihil eſt eo mollius.* Heraclides Ponticus: δύο γὰρ ὄντων κατὰ τοὺς φυσικοὺς τῶν

πνευμα-

ποδομάλικῶν στοιχείων, αἰθέρος τε καὶ ἀέρος, τὸν μὲν Δία τὴν πυρώδη φασὶν οὐσίαν, τὴν δὲ Ἥραν, μετ' αὐτὸν δὲ ἀὴρ μαλακώτερον στοιχεῖον, διὰ τοῦτο καὶ θῆλυ. Philo περὶ βίου θεωρητικοῦ. Ἥραν δὲ τὸν ἀέρα παρὰ τὸ αἴρεσθαι, καὶ μετεωρίζεσθαι πρὸς ὕψος. Tertull.adu. Marcion. Probus in Virgil. Eclog. VI. Seru. in 1.Æneid.

Pag. 13. cum maxima delectationis macula] Forte : deteſtationis.

Pag. 14. Erubeſcite ô miſeri ſublimitatem] Lege : ſupinitatem.

nec multa exigit] Forte : mulctam exigit.

Pag 15. ignem præferunt] Clem. Protrept. Περσῶν δὲ οἱ Μάγοι τὸ πῦρ τετιμήκασι, καὶ τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων πολλοί. Strabo lib. X V. Euſtat. in Hom. Iliad. σ. Socrates Hiſtor. Eccleſ. lib. VII. Max. Tyr. Serm. XXXIIX. Ruffin. Hiſt. lib. II. cap. XXVI.

Hi itaque Iouem] Perſarum peculiaris Deus Sol. Iouis & Solis idem numen oſtendit Macrobius.

naturam eius ad utriusque ſexus] Athenag. Apol. οἱ μὲν γὰρ ἀέρα διφυῆ, ἀρσενόθηλυν, τὸν Δία λέγουσιν. Macrob. I Saturnal.

monſtroſis eam ſerpentibus] Cur ſolis ſtatuæ Draconis effigies ſubiungi ſolita docet Macrob. lib 1. Satur. cap. XIX. & XX.

uirum uerò abactorem boum] Solem Perſis cultum Herodotus, Iuſtinus, Strabo, & alii prodiderunt. Herculem autem Solem multis probare conatur Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. XX.

Mythram vocant] Strabo lib. XV. de Perſis: Τιμῶσι τὸν ἥλιον, ὃν καλοῦσι Μίθραν. Heſych. Μίθρας ὁ ἥλιος παρὰ Πέρσαις. Frequens in V. Inſcript. *Soli invicto Mithra. Soli Mythra.* Martian. Capell. lib. III. A

Mithre

Mithræ,qui in Solis urbe regnauit. Plin. lib. XXXVI. cap.IIX.

ſacra eius in ſpeluncis abditis tradunt] Porphyrius comment. de Nympharum antro. *Primus Zoroaſtres apud Perſas, ut narrat Eubulus, ſpeluncam natura factam in Perſia montibus conſecrauit, in honorem rerum omnium auctoris, & parentis Mithræ, ut per ſpeluncam ſignificaret mundum à Mithra conditum.* Lactant. ad illa Stat. Theb. I. *Seu Perſæi ſub rupibus antri Indignata ſequi torquentem cornua Mithram.* Hieron. ad. Lætam. *Gracchus ſpecum Mythræ ſubuertit.* Tertull. de Corona mil. Iuſtin. dial. cum Tryph.

Vt armata clypeo, lorica, thorace, gladio, & haſta conſecratur] Forte legendum: Vt armatus. & capiendum de milite Mythræ initiari ſolito. Tertull. de corona militis. *Erubeſcite Romani commilitones eius, iam non ab ipſo iudicandi, ſed ab aliquo Mythræ milite. Qui cum initiatur in ſpelæo, in caſtris uere tenebrarum, coronam interpoſito gladio ſibi oblatam quaſi mimum martyrii monetur obuia manu capite depellere.* & de præſcript. adu. Hæret. *Signat illic in fronte milites ſuos & ſub gladio redimit coronam.* Sed potius nihil mutandum, ut hæc & ſequentia de alterius numinis poteſtate accipiamus. Niſi de Iouis fæminæ ſimulachro, quod triformi uultu conſtituiſſe ait, intelligenda ſint. Μιτρὰν ἀφροδίτην Perſas coluiſſe auctor Herodotus lib. I.

Pag. 18. Liber itaque Iouis fuit filius] Clemens Protrept. τὰ γὰρ διονύσου μυστήρια τέλεον ἀπάνθρωπα, ὃν εἰσέτι παῖδα ὄντα, ἐνόπλῳ κινήσει περιχορευόντων κουρήτων δόλῳ ὑποδύντων τιτάνων, ἀπατήσαντες παιδαριώδεσιν ἀθύρμασιν. οὗτοι δὴ οἱ τιτᾶνες διέσπασαν ἔτι νηπίαχον ὄντα. &c. Quæ profert. Euſeb. προπαρ. εὐαγγελ. Higinus

nus Fab.C L X V I I. paulo aliter, fabulam narrat Arnob. lib. V.

Pag. 20. Viuum laniant dentibus taurum] Heſich. ταυροφάγος. Vide Suid.

Pag. 22. Oſtenſo angue terribilis] Arnob. lib. V. *Bacchanalia prætermittemus, in quibus furore mentito, circumplicatis nos anguibus, atq; caprorum reclamantium uiſcera cruentatis oribus diſsipatis.* Schol. Lycoph. de Bacchis: περιῆγον οἰκείαις χερσὶ λέοντας καὶ ἕτερα θηρία, δράκοντας δὲ περὶ τὰς κόμας εἶχον ἐσπειραμένους.

Pag. 27. Eleuſis dictus eſt] Idem tradit auctor Etymol. Ἐλευσίς.

Pag. 28. & à uanis Cretenſibus] Vide Suid. οἶκος.

râpidis uerticibus] Emenda: uorticibus.

Pag. 30. aut ut olla decoquunt, aut ſeptem uerubus corporis mei membra ſubfigunt] Apud Homerum πεμπώβολα, Iliad. α. νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσὶν; quinque ſunt ueruum, non ſeptem. Fortaſſis corrigendum: aut in olla decoquunt, aut diſcerpti corporis mei membra lacerata uerubus ſubfigunt. Clem. Protrept. οἱ δὲ Τιτᾶνες οἱ καὶ διασπάσαντες αὐτὸν λέβητά τινα τρίποδι ἐπιθέντες, καὶ τοῦ Διονύσου ἐμβάλλοντες τὰ μέλη, καθήψουν πρότερον, ἔπειτα ὀβελίσκοις περιπείραντες ὑπείρεχον ἡφαίστοιο. Arnob. lib. V. *Deſiſtimus Bacchanalia prædicare, in quibus arcana, & tacenda res proditur ſacratis, ut occupatus puerilibus ludicris diſtractus à Titanibus Liber ſit, ut ab iiſdem membratim ſectus atque in ollulas coniectus ut coqueretur.*

Pag. 32. Si lachrimis & luctu digni ſunt] Plane ſunt illa apud Clem. Protrept. εἰ θεοὺς νομίζετε, μὴ θρηνεῖτε αὐτοὺς, μηδὲ κόπτεσθε. εἰ δὲ πενθεῖτε αὐτοὺς, μηκέτι τούτους ἡγεῖσθε εἶναι θεούς. Sunt autem Xenophanis Colopho-

Colophonii ad Ægyptios. Plutarch. de Iſide. Ξενοφάνης ὁ κολοφώνιος, ἠξίωσεν τοὺς Αἰγυπτίους εἰ θεοὺς νομίζουσι, μὴ θρηνεῖν, εἰ δὲ θρηνοῦσι, θεοὺς μὴ νομίζειν, ἀλλ᾽ ὅτι γελοῖον ἅμα θρηνοῦντας εὔχεσθαι, τοὺς καρποὺς πάλιν ἀναφαίνειν καὶ τελειοῦν ἑαυτοῖς, ὅπως πάλιν ἀναλίσκωνται, καὶ θρηνῶνται.

Pag. 33. Adonis quaſi maritus plangitur Veneris] Lucian. de Dea Syria: εἶδον δὲ καὶ ἐν Βύβλῳ μέγα ἱρὸν Ἀφροδίτης Βυβλίης, ἐν τῷ καὶ τὰ ὄργια ἐς Ἄδωνιν ἐπιτελέουσι. λέγουσι γὰρ δὴ ὦν τὸ ἔργον τὸ ἐς Ἄδωνιν, ὑπὸ τοῦ συὸς, ἐν τῇ χώρῃ τῇ σφετέρῃ γενέσθαι, καὶ μνήμην τοῦ πάθεος, τύπτονταί τε ἑκάστου ἔτεος, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργια ἐπιτελέουσι, καὶ σφισὶ μεγάλα πένθεα ἀνὰ τὴν χώρην ἵσταται. Ouid. X. Metam.

——luctus monimenta manebunt
Semper Adoni mei, repetitaq; mortis imago
Annua plangoris peraget ſimulamina noſtri.

Macrob. Saturn. lib. I. cap. II.

incaute contra ſerentem percutit iuuenem] Scribe: incaute contra ſe ruentem percutit iuuenem. Ouid. Metam. X.

Forte ſuem latebris ueſtigia certa ſecuti
Excivere canes, ſiluisq; exire parantem
Fixerat obliquo iuuenis Cinyreius ictu,
Protinus excuſſit pando uenabula roſtro.

Pag. 34. Audio Cinyram] Lucian. de Dea Syria.

ſecreto Veneris ſibi tradito aſſe, manum mercedis nomine Deæ daret] Lege: tradito, aſſem in manum mercedis nomine Deæ daret. uel: aſſem unum.

Quod ſecretum quale ſit] Nempe ἁλῶν χόνδρος, καὶ φαλλός. Clem. Protrept. ταύτης τῆς πελαγίας ἡδονῆς τεκμήριον τῆς γονῆς, ἁλῶν χόνδρος, καὶ φαλλὸς τοῖς μυουμένοις τὴν τέχνην τὴν μοιχικὴν ἐπιδίδοται. νόμισμα δὲ εἰσφέρουσιν αὐτῇ οἱ μυούμενοι, ὡς ἑταίρᾳ ἐρασταί.

Arnob.

Arnob. lib. V. *Nec Cypria Veneris abſtruſa illa initia prætermimus, quorum conditor indicatur Cyniras,rex fuiſſe: in quibus ſumentes ea, certas ſtipes inferunt ut meretrici, & referunt phallos propitii numinis ſigna.* Vbi veriſſima coniectura reſtituendum cenſeo: in quibus ſumentes æra, certas ſtipes inferunt.

Pag. 35. Sebazium] V. inſcript. Sabazium.

Q. NVNNIVS
ALEXANDER
DONVM DEDIT
IOVI SABAZIO.

Vtroque enim modo ſcriptum. Cic. Arnob. Macrob. Sebadium ſcribunt. At Heſych. Σαβάζιος, ἐπώνυμον Διονύσου. παρὰ τοῦ σαβάζειν, id eſt, βακχεύειν. Idem adfirmat Suid. & Harpocration & Strabo lib. X. & Diodor. Sic. lib. IV. Sabazium Dionyſium narrant, & eius genus, ac ſacra tradunt.

anguem cum initiantur per ſinum ducunt] Arnob. lib. V. *Ipſa ſacra, & ritus initiationis ipſius, quibus Sebadiis nomen, teſtimonio eſſe poterunt veritati, in quibus aureus coluber in ſinum demittitur conſecratis, & eximitur rurſus ab inferioribus partibus.* Clem. Protrept. Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβολον τοῖς μυουμένοις, ὁ διὰ κόλπου θεός. δράκων δέ ἐστιν οὗτος, διελκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων.

unus frater à duobus interemtus] Arnob. lib. V. *Oblinioni etiam Corybantia ſacra donentur, in quibus ſanctum illud myſterium traditur: frater trucidatur à fratribus, &c.*

Hic eſt Gabirus] Scribe: Cabirus. Strabo lib. X.

ut parricidium celaret, invenit] Malim: coleret.

Pag. 36. Puerorum aliquis] Eadem ferè apud Arnob. lib. IV.

Quis Chionem, Hippogoenq; corrupit] Emenda: Hippothoenq;. Clem. Protrept. *Κάλει μοι τὸν Ποσειδῶ, καὶ τὸν χορὸν τὸν διεφθαρμένον ὑπ' αὐτοῦ, τὴν Ἀμφιτρίτην, τὴν Ἀμυμώνην, τὴν Ἀλόπην, τὴν μελανίππην, τὴν Ἀλκυόνην, τὴν Ἱπποθόην, τὴν χιόνην.* Arnob. lib. IV. qui, ut Firmicus, Menalippen, non, Melanippen, & fortè apud eundem Chionas, non, Alcyonas.

Pag. 37. Æthiſam rapit] Lege: Æthuſam. Clem. Protrept. *Κάλει μοι καὶ τὸν Ἀπόλλω. Φοῖβος ἐστιν οὗτος, καὶ μάντις ἁγνὸς, καὶ σύμβουλος ἀγαθός. ἀλλ' οὐ ταῦτα ἡ Στεροπὴ λέγει, οὐδὲ ἡ Αἴθουσα, οὐδὲ ἡ Ἀρσινόη, οὐδὲ ἡ Ζευξίππη, οὐδὲ ἡ Προθόη, οὐδὲ ἡ Μάρπησσα, οὐδὲ ἡ Ὑψιπύλη. Δάφνη γὰρ ἐξέφυγε μόνη καὶ τὸν μάντιν, καὶ τὴν φθοράν.* Arnob. lib. IV.

Videat liberum amatori ſuò] Arnob. lib. V. *Liber noſſe inferos expetiuit, ſed qua iret, ac pergeret, neſciebat. Proſumnus quidam exoritur, qui ſe Acheruſios aditus pollicetur indicaturum, ſi Deus uxorias uoluptates pateretur ex ſe carpi. Deus facilis iurat poteſtatis futurum ſe eius, ſed cum primum ab inferis compos uoti rediſſet; uiam Proſumnus ediſſerit, atq; in limine proſtituit inferorum. Interea dum Liber Stygen colluſtrat, ex uiuentium numero index deceſdit: emergit ab inferis Euhyius, & ut fidem impleret pacti, ficorum ex arbore ramum praſecans humani ſpeciem fabricatur in penis, & meditatur ab ligno pati, quod in ueritate promiſerat.* Eadem Clem. Protrept. & Greg. Nazianzenus *στηλιτευτικῷ β.* Omnes itineris infernalis indicem Proſymnum dicunt. Higinus uero lib. II. Poët. Aſtron. Hypolipnum petenti Libero deſcenſionem ad inferos monſtraſſe. Sed ex eodem Nazianzeno legendum Polyhypnus. Ex hac fabula ortum, ut Baccho *φαλλοὺς* erigerent. Lucian.

de

de Dea Syria: φαλλὸς Ἐλλῶσι Διονύσῳ ἐγείρουσι ἐπὶ τῶν καὶ τοῖον δὲ τι φέρουσι, ἄνδρας μικροὺς ἐκ ξύλου πεποιημένους μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας. Quæ uerba repetit Schol. Ariſtoph. ἐν νεφέλαις. Vide eundem in ἀχαρναῖς, & Suid. φαλλός. Inde ſolennis feſtiuitas φαλλαγωγίας, in qua φαλλοὺς circumferebant, & adorabant. Theodoret. Serm. III. Arnob. lib. V. Notanda ſunt illa apud Marium Plotium de metris, ſcriptorem hactenus ineditum. *Ithyphallicum dictum, quod hoc ſono cantantes Athenienſes Libero patri, φαλλὸν, id eſt, faſcinum uirile ἴθυνον, id eſt, erubant, dicentes, ἴθι μ' ἰθύφαλλε.* Harpocration ἰθύφαλλος. inde Athenis ἰθύφαλλοι, laſciui, & amori indulgentes. Demoſth. Orat. adu. Cononem: καὶ ἐρῶν ὡς εἰσὶν ἐν τῇ πόλει πολλοὶ καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν υἱεῖς, οἳ παίζοντες σφίσιν αὐτοῖς ἐπωνυμίας πεποίηνται, καὶ καλοῦσι, τοὺς μὲν ἰθυφάλλους τοὺς δὲ αὐτολη-κύθους. Sed Demoſthenem optime interpretantur, illa quæ profert Suid. ex Semo Grammatico: οἱ δὲ ἰθύφαλλοι, προσωπεῖα μεθυόντων ἔχουσι καὶ χειρίδας αὐθέντας, καὶ χιτῶνα μέχρι τῶν σφυρῶν.

Pag. 38. Semina ſcelerum à piis ſuis peccantium turba collegit] Emenda: à diis ſuis.

Pag. 39. Cœnam de cœlo feciſtis] Vera eſt emendatio: Scenam de cœlo feciſtis. Plane expreſſit illa Clementis Protrept. ὤμοι τῆς ἀθεότητος, σκηνὴν πεποιήκατε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸ θεῖον ὑμῖν δρᾶμα γεγένηται.

Oethi, & Ephialtæ] Lege: Oti. Homer. Iliad. E. Arnob. lib. IV.

temporali exilio] Menſibus tribus & decem. Arnob. Hom.

Pag. 40. Ob amorem cantamiti] Corrige catamiti. Ganymedis. Feſtus.

Pag. 41. Illic caſus morteſq; ſaltatoris, illic Deorum in templis] Locus mutilus fortè ita ſupplendus: illic caſus, morteſq; ſaltatores exhibeant: illis Deorum in templis.

Ioſeph eſt Iacobi filius]Expunge gloſſema: eſt Iacobi filius.

Pag. 42. Quomodo eſurientibus,& ementibus frumenta diviſerat, cupitis ſuperpoſitus eſt] Rectè emendabis: Quo modio eſurientibus, & ementibus frumenta diviſerat, capiti is ſuperpoſitus eſt. Ruffin. Hiſt. lib. II. cap. XXIII. ubi multis Serapidis ſtatuam, & cultum apud Alexandrinos deſcribit: *De Serapidis origine diuerſa fertur opinio, alii Iouem putant, cuius capiti modius ſuperpoſitus, uel quia cum menſura, modóq; cuncta indicet moderari, uel uitam mortalibus frugum largitate praberi. Quidam in honorem noſtri Ioſeph formatum perhibent ſimulachrum ob dimenſionem frumenti, qua famis tempore ſubuenit Ægyptiis.* Vide Suid. Σάραπις.

Serapis dictus] Alia origo nominis Serapidis ab antiquis traditur. Clem. Strom. 1. ex Nymphodoro τὸν Ἄπιν τὸν ταῦρον τελευτήσαντα εἰς σορὸν ἀποτίθεσθαι τῷ ναῷ τοῦ τιμωμένου δαίμονος. κἀντεῦθεν Σορόαπιν κληθῆναι, καὶ Σάραπιν συνηθείᾳ τινὶ τῶν ἐγχωρίων, ὕστερον. Aliorum opiniones recenſet Plutarchus de Iſide. Clem. Protrept. Ruffin. II. Hiſt.

huius ſimulacrum Neogrorum turba cuſtodit] Vera eſt lectio: Neocororum turba cuſtodit. Νεωκόροι.

Pag. 43. Nam iſta eſſe Porphyrius] Scribe: Nam ita eſſe.

id eſt, in ipſis auſpiciis poſitus] Puto irrepſiſſe è gloſſa.

Pag. 44. religioſi ſermonis flagellá caſtigant]

Infra:

Infra: *Adhærens homini laceratur, uritur, uapulat, & ſtatim de commiſſis ſceleribus confitetur.* Cyprianus de idolor. uanitate. *Videas illos* (Dæmonas) *noſtra uoce & operatione maieſtatis occulta flagris cædi, igne torreri, incremento pœnæ propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari.* Origenes Homil. XXIV. in Ioſua. *Si inimica uirtus dæmonis obſideat alicuius corpus, adhibeantur autem multæ exorciſtarum inuocationes & ad hæc omnia ſurdus dæmon in obſeſſo corpore perſiſtat, facilius ferens exorciſtarum pœnas, & adhibita ſibi ex Dei nominis inuocatione tormenta.* Vide, quæ notamus ad Minucium.

Penates etiam] Cic. II. de Nat. Deorum.

Pag. 45. cella penaria] Feſtus: Penora. Varro IV. de lingua Lat.

Veſta quid ſit] Cic. II. de Nat. deor.

Pag. 46. Simulacrum ex oſſibus Pelopis] Clemens Protrept. Arnob. lib. IV.

Pag. 49. Quinque Mineruas] Idem Clemens: Εἰσὶ δὲ οἱ πέντε Ἀθηνᾶς ὑποτίθενται, τὴν μὲν Ἡφαίστου, τὴν Ἀθηναίαν, τὴν δὲ Νείλου, τὴν Αἰγυπτίαν. τρίτην τοῦ Κρόνου, τὴν πολέμου εὑρέτιν. τετάρτην, τὴν Διὸς ἣν Μεσσήνιοι κορυφασίαν ἐπικεκλήκασιν. ἐπὶ πᾶσι τὴν Πάλλαντος, καὶ Τιτανίδος τῆς Ὠκεανοῦ, ἣ τὸν πατέρα δυσσεβῶς καταθύσασα, τῷ πατρῴῳ κεκόσμηται δέρματι, ὥσπερ κῳδίῳ.

Quinta Pallante patre, & Titanide matre orta eſt] Corrige: Tritonide.

Pag. 52. Et medelas artificum aſpernatas contemnit] Emenda: aſpernat ac contemnit.

Pag. 53. Sed ideo ſol appellatur] Hæc omnia apud Cic. II. de Nat. Deor. Olympiod. in Plat. Alcibiad. Fulgent. & alios.

Pag. 55. ἐκ τυμπάνου βέβρωκα] Clemens Protrept. ἐκ τυμπάνου ἔφαγον, ἐκ κυμβάλου ἔπιον. ἐκερνοφόρησα ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. ταῦτα οὐχ ὕβρις τὰ σύμβολα; οὐ χλεύη τὰ μυστήρια.

Pag. 58. largus & diues eſt] Fortè: Lautus.

Pag. 62. Apocalypſi, id eſt, in reuelatione] Dele gloſſema: id eſt, in reuelatione.

Pag. 63. θεὸς ἐκ πέτρας] Mithra, in cuius myſteriis hoc Sacramenti ſignum uſurpatum. Hieron. I. aduerſus Iouinian. Mithram iuxta gentilium fabulas in lapide de æſtu libidinis generatum ſcribit. Iuſtin. adu. Thryphon. οἱ δὲ τὰ τοῦ μίθρου μυστήρια παραδιδόντες λέγουσιν ἐκ πέτρας γεγεννῆσθαι αὐτόν.

Pag. 67. modicum talium ſupereſt] Lege: modicum tantum.

Pag. 68. Romanum firmabatur imperium] Scribe: infirmabatur.

Pag. 69. ελιλικερες διμορφει] Emenda: ἑλιξόκερως, δίμορφε. Vel potius: ἥλιε δίκερως, δίμορφε. Symbolum orgiorum Bacchi, ſiue Solis. Idem enim utriuſq; numen, ut multis docet Macrobius Saturn. Bacchus autem ταυρόμορφος, ταυρόκερως, & δίμορφος. cultus ab antiquis. Diodorus Siculus lib. V. Scholiaſtes Nicandri Alexiph. Orpheus in Hym.

> Κικλήσκω διόνυσον, ἐρίβρομον, εὐαστῆρα,
> ἄγριον, ἄρρητον, κρύφιον, δικέρωτα, δίμορφον,
> κισσόβρυον, ταυρωπὸν ——

Solem quoque taurina ſpecie cultum Porphyrius περὶ ἄντρου. & Lactant. ad lib. I. Thebaid. Statii tradunt.

Pag. 70. Cornua nihil aliud] Vide Tertul. III. adu. Marcion. Auguſtin. de Ciu. dei lib. XIIX. cap. XXXII. *Cornua in manibus eius quid eſt niſi tropaeum crucis?*

Pag. 79.

Pag. 79. ut imperet, ut regnet, ut teneat,] Alterutrum ſuperfluum uidetur. Fortaſſe melius: ut imperet, ut regna teneat.

Pag. 84. ταῦρος δράκοντος] Clem. Alex. Protrept. φησί τις ποιητὴς εἰδωλικός, ταῦρος πατὴρ δράκοντος, καὶ πατὴρ ταύρου δράκων. Arnob. lib. V. *Auctorem aliquis deſiderabit res tanta, illum citabimus tritum, notumque ſenarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco,*

Pag. 85. nec ſe iniuſto crematorum corporum partes] Reſtituo ueriſſima coniectura: Nec uenenis tuis cruor defuit, nec ſemiuſtæ crematorum corporum partes, humanarum te etiam uictimarum ſanguine cruentaſti.

& ſatiaris templi cruore] Omnino emendandum cenſeo: Et Latiaris templi cruore. Porphyr. περὶ ἀποχῆς ἐμψ. ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ λατιαρίου Διὸς ἑορτῇ σφαζόμενον ἄνθρωπον.

uel ara Carthaginis] Plutarch. περὶ δεισιδαιμονίας. καρχηδόνιοι εἰδότες καὶ γινώσκοντες αὐτοὶ τὰ αὐτῶν τέκνα τῷ Κρόνῳ καθιέρευον. Vide quæ notamus ad Minucii Octau.

Pag. 86. Voluntas Dei perfectio operis ſubſtantia eſt] Fortaſſe: perfectio operis ſub inſtantia eſt.

Pag. 87. In ſacris Phrygiis] Arnob. lib. V. *Quid ſibi uult illa pinus, quam ſemper ſtatis diebus in Deum matris intermittitis ſanctuario? Nonne illius ſimilitudo eſt arboris, ſub qua ſibi furens adoleſcentulus manus intulit,* & quæ ſequuntur.

Illis de ſeminibus factum idolum Oſiridis ſepelitur] Rectè emendabis: Illis de ſegminibus. Vide Plutarh. de Iſide & Oſir.

Pag.92. Tauribolum, vel Oriobolium ſcelerata te ſanguinis labe perfundit] Scribe: Tauribolium vel Criobolium. V. inſcript.

M.D.M.I. ET ATTINIS.
L. CORNELIVS. SCIPIO. OREITVS.
V.C. AVGVR. TAVROBOLIVM
SIVE CRIOBOLIVM FECIT
TVSCO ET ANVLLINO COSS.

In aliis inſcript. Tauripolium ſcribitur. & apud Heſych. ταυροπόλη, ἡ ἄρτεμις. & ταυροπόλια, ἃ εἰς ἑορτὴν ἄγουσιν ἀρτέμιδι. vide Suid. Ταυροπόλια vero Αρτέμιδι, ut venatrici. Ita ex V. Inſcriptione patet inſtituta ea fuiſſe in honorem magnæ matris, & Attidis, cujus venationes fabulæ narrant. Verba inſcript.

DIS.
MAGNIS.
MATRI. DEVM. ET. ATTIDI. SEXTILIVS. AGESILAVS. AEDISIVS.
V.C. CAVSARVM. NON. IGNOBILIS. AFRICANI. TRIBVNALIS. ORATOR,
TAVROBOLIO, CRIOBOLIOQVE. IN AETERNVM. RENATVS. ARAM. SACRAVIT. DD. NN. VALENTE. V. ET. VALENTINIANO
IVN, AVGG. CONSS.

Hæc

Hæc ſunt quæ ad Firmicum notabam; tumultuariâ quidem operâ, imo friuolâ & inani, quam tamen meliorem illi locare tanti non duxi, veritus ne quis cum Plinio obiiceret, me has horas melius perdere potuiſſe. Nam ſi excipias pauca quædam reconditæ & rarioris eruditionis, ambigo ſane an Firmicum iterata lectione dignum exiſtimem; in quo tamen emendando maiorem indubiè laborem, quam laudem inuenero. Neque enim credentibus perſuaſerò quam fœdiſſimis mendis contaminatum ſuſceperim, & uerè ex ſubuerbuſto, ut antiqui loquebantur, non dedititium, ſed in fraudem legis Æliæ Sentiæ ciuem Romanum fecerim, hoc eſt, ope ingenii omni ſquallore liberârim. Quod fortaſſè non ita manifeſtò legentium oculis ſeſe offert; nam de ſingulis cum illis deliberare ſuperuacuum arbitrabar, quod rectius ij facient, qui ocij ſui ephemeridem nunquam à ſe exigunt. Non nego tamen multa reſidua & latentia & aperta errata, quæ feſtinantes oculos meos effugegerunt. Iſtiuſmodi aliorum acumini reliqui, ut ille olim, qui Veneris effigiem inchoatam aliis perficiendam expoſuerat. Inter illa hæc quoque quæ ſubnectam; in quibus cum hærerem conſulere libuit oraculum Illuſtriſſ. uiri Ioſephi Scaligeri, qui pro incredibili in optimas literas ſtudio, & ſuo in me amore ita reſcripſit:

Pag. 15.

Pag. 15. Μικτα βοομυστα κυ .... ο .... κλοπιης συν ... δετε πατρὸς ἀγαυοῦ] Emenda:

Μυκήτεω βοὸς μύσται ———

Κύκλα βοοκλοπίης συναείδετε πατρὸς ἀγαυοῦ.

Mithra vocabatur βουκλόπος. Porphyrius in antro: καὶ βουκλόπος ὁ θεὸς ὁ τὴν γένεσιν λεληθότως ἀκούων, &c. Vnde eo nomine paulo ante à Firmico vocatur abactor boũ, quod diſertè expreſſit Statius: *Indignata ſequi torquentem cornua Mithran.* Eius τελετὴ iccirco vocatur βοοκλοπίη. & quia quotannis in orbem redibat, propterea κύκλα βοοκλοπίης dixit Poëta, hoc eſt, ſolenne & in orbem rediens feſtum. Firmicus de induſtria truncauit acroteleution prioris uerſus, ut ſæpe auctores ſolent facere. Sed poſterioris uerſus lacunæ ſunt à librariis, aut ab eo qui primus Firmicum edidit, quod literas δυσαναγνώστους non poſſet conſequi.

Pag. 34. Vt quicumque initiari uellet aſſe manum mercedis nomine Deæ daret] Lege: aſſem unum mercedis nomine. Poſſet etiam ferri: aſſem annuum mercedis. Sed prior lectio uera.

Pag. 46. Hocauarus Scytha feciſſe perhibetur] Scribendum; Hoc Abaris Scytha feciſſe. Idem error paulo poſt: Hoc Troianis Abaris tradidit. Non, auarus. Ego nunquam memini apud alium ſcriptorem legere Palladium Troianorum ex oſſibus Pelopis concinnatum fuiſſe, neque Abarim Troianis uendidiſſe, qui enim potuiſſet, qui multis ſeculis poſterior fuit Troianis temporibus? Sed τὴν ὠμοπλάτην Pelopis ex Piſa Ilium delatam ſcribit Pauſanias in Eliacis, quod ſine illo oſſe, & aicu Philoctete Ἴλιον δυσάλωτον oraculo accepiſſent. Hic locus notabilis.

Pag.

Pag. 49. Pallante patre & Titanide matre] Scribe: Tritonide.

Pag. 85. Nec ſemiuſtæ crematorum corporum partes] Non ſufficiunt tibi venena tua, etiam cruorem victimarum liguris: neque à ſemiuſtis crematorum cadauerum fruſtis abſtines, quin diripias ex rogo, &, quod omnem diritatem ſuperat, placaris infanticidiis & puerilibus Carthaginenſium & Poënorum uictimis. Ennius: *Poënei ſunt ſolitei ſos ſacrificare puellos.*

Pag. 87. Illis de ſegminibus factum idolum] Hanc emendationem noſtram confirmat, uti etiam illam: Taurobolium uel Criobolium.

INDEX

INDEX AVCTORVM.

Ammianus Marcellinus. 108.
Appianus 107.
Arnobius 108. 111. 114. 115. 117. 119. 120. emend. 112. 114.
Athanaſius 106.
Athenagoras 107. 109.
Auctor Ethimologici 111.
Auguſtinus 108. 118.
Cicero 108. 117.
Clemens Alexandrinus 108. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 119.
Cyprianus 117.
Demoſthenes 115.
Diodorus Siculus 113. 118.
Ennius 122.
Euſebius 107. 108. 110.
Feſtus 115. 117.
Fulgentius 117.
Gregorius Nazianzenus 115.
Harpocration 113. 115.
Heraclides Ponticus 108.
Herodotus 107. 108. 110.
Heſychius 109. 111. 113. 120.
Hieronymus 110. 118.
Higinus 110. emend. 115.
Homerus 111. 115.
Iuſtinus Martyr 108. 110. 118.
Lactantius 107.
Lactantius interpres Statii 107. 110. 118.
Lucianus 107. 108. 112. 114.
Macrobius 107. 109. 112. 113. 118.
Marius Plotius 115.
Martianus Capella 109.
Maximus Tyrius 109.
Olympiodorus 117.
Origenes 117.
Orpheus 118.
Ouidius 108. 112.
Pauſanias 108. 122.
Philo 121.
Plinius 110.
Plutarchus 106. 107. 180. 112. 116. 119.

Porphyrius

Porphyrius 110. 118. 119. 121.
Probus interpres Virgilii 109.
Propertius 106.
Prudentius 106.
Ruffinus 109. 116.
Scholiaſtes Ariſtoph. 115.
Scholiaſtes Lycophronis 111.
Scholiaſtes Iuuenalis 107.
Scholiaſtes Nicandri 108. 118.
Socrates 109.
Statius 121.
Stephanus 108.
Strabo. 108. 109. 113.
Suidas 107. 111. 113. 115. 116. 120.
Syneſius 106. 107.
Tatianus 108.
Tertullianus 109. 110. 118.
Theodoretus 115.
Theophilus 107.
Varro 117.
Vet. inſcript. 113. 120.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA